VIJENAC

LIST ZA ZABAVU I POUKU

1923

GOD. I. BROJ 2.

UREDJUJU: DR. FERDO NIKOLIĆ I DR. FRANJO JELAŠIĆ

15125

VIJENAC

GOD. I. LIST ZA ZABAVU I POUKU BR. 2.

SADRŽAJ:

Vijenac izlazi jedamput nedjeljno. Cijena mu je mjesečno K 60.—. Pojedini broj stoji K 20.—.

Novac se šalje Poštanskom čekovnom zavodu u Zagrebu za upravu Vijenca.

Rukopisi se šalju dru. Ferdi Nikoliću, Zagreb, Medulićeva 30/I. ili dru. Franji Jelašiću, Zagreb, Matica Hrvatska

Ovaj broj šaljemo na ogled, pa molimo, da nam ga povrate, koji list ne kane držati. Tko ga ne vrati, smatra se pretplatnikom.

PFAFF strojevi za šivanje i umjetno vezivo za domaću porabu, krojače, krojačice i postolare priznato su najbolji.

Utemeljeno god. 1862.

10 godina jamstvo.

Kupujte samo PFAFF strojeve

kod zastupnika:

Antuna Vanjeka

Zagreb, Gundulićeva ulica 4.

Igle, ulje, doknadne dijelove za sve vrsti šivaćih strojeva, i sav pribor za vezivo na stroju i ručni rad na skladištu. Vlastita mehanička radiona za popravak šivaćih strojeva.

Gradska štedionica

Općine slob. i kr. glav. grada Zagreba

Petrinjska ulica 5 Zagreb Ugao Sudničke ul.

Ulošci K 150,000.000·—

Prima uloške na uložne knjižice i na tekući račun. Izdaje čekove i kreditna pisma, te obavlja isplate na temelju akreditiva na sva tu i inozemna mjesta. Kupuje i prodaje valute i devize. Obavlja sve burzovne naloge savjesno i kulantno.

Za uloške jamči grad Zagreb.

JOSO BUŽAN: »ZARADA«

GOD. I. U ZAGREBU, 9. SIJEČNJA 1923. BROJ 2.

FLORINE SLIKE*

UMJETNOST

IZA bijela Dubrovnika grada,
Gdje čempresi uvalom se viju
I gdje vali o obale biju,
Kist čarobni divne slike sklada.

Tu u krilu maslinova hlada
Čarne boje skladno platno kriju
I milinu oko sebe liju,
Koja srcem čuvstvenijem vlada.

Tu priroda Dubrovnika krasna
U svojemu raskošnome milju
Na slike se metnu u obilju.

Bez sebičja, sveta, samovlasna,
Sebi svrhom, samo kiti dvore
Slikarice, dobre gospe Flore.

VALA SV. MARTINA

TU uvala je kitna naslikana,
Maslina, cipres po njoj ti se vije,
A s neba sunce sjajnu svjetlost lije,
Što njom je cijela slika obasjana.

Nad morem, ondje gdje počinje strana
Sred žuke stara zidina se krije,
U mirnom moru svoju sliku mije,
Jer morska voda leži uspavana.

Nad cijelim krajem lebdi dah topline:
Ko mirna svjetlost duša se razlijeva,
A srce trepti od slasne miline.

Ko more oko od zanosa sijeva,
Jer u divnome sve je ugođaju —
Tako je samo u zemaljskom raju!

LAPADSKA STAZICA

STAZICA mala ko zmija se mota,
Ograđuju je šimšir i aloji,
A čempres tanki do čempresa stoji —
Ko straža puni snage i života.

Cvijećem je staza zurubljena ota,
Po njem se šarni skup leptira roji,
Naranča, limun podalje se goji.
Svom slikom trepti raskoš i milota.

Gdje dolje more o obalu bije,
Pinija nada nj nadvila se stara,
Ko da se s valim' nešto razgovara . . .

Odzada dvorac bijeli se krije:
Bijeli dvorac u bijelu cvijeću,
A nad njim bijeli golubovi lijeću.

»GREBENI« U OLUJI

I mirno jeste uzavrelo more:
Na svome razu bijela krila stvara,
Pjeni se, vrije, čudne slike šara,
Vali se dižu poput snježne gore.

Tutnjava, huka okolo se ore,
A vali hrle puni ž u r b e, mara,
Njihova vojska crnu sigu para,
Biju je, lome, kanda s njom se bore.

I hrid se vidi usred morskog dima:
Ko čudna kakva utvara Böcklina —
Ko da se miče i pokorno klima . . .

Dok sve to čovjek motri iz daljina,
Od strepnje bola, srce mu se trza,
A um za divnim mislima mu brza . . .

Stipan Banović.

* Gospođa Flora Jašić na Lapadu nakon kratkog učenja kod V. Bukovca dotjerala je do znatne umjetničke visine. Na njezinim se brojnim slikama odrazuje bujnost i sjaj divne prirode dubrovačke.

PRONEVJERENI IDEALI

PRIPOVIJEST IZ SVAGDAŠNJOSTI DVADESETIH GODINA DVADESETOGA VIJEKA.

Napisao KSAVER ŠANDOR GJALSKI.

PROLOG

(Nastavak)

ČESTO i često potresle su se šajbe u starinskim visokim prozorima od glasne i jasne pjesme, da Hrvatska nije propala, već je probudjena pa će u jedno kolo složiti svu braću u toj lijepoj našoj domovini, u kojoj zamnijeva i od žumora moćnih talasa Jadrana i od šuma silnih valova Dunava, Save, Drine i Neretve, da si onda uznesena srca još jači zamah i jači zanos nadju u žarkom pozdravu: — Oj iliri, jošte živi!

I nisu im se srca žarila i duše iznjihale samo iz ljubavi k rodjenoj grudi i iz odanosti k materinskoj riječi, — njih je takodjer osvajala svetost i veličanstvo slobode, tog najjačeg i najsvetijeg paladija ljudskog pa u čežnji za tom prvom sveticom pravednosti zaorilo bi im iz glasnih grla dragom, jednostavnom himnom: Prosto zrakom ptica leti.

No i u toj velikoj neprekidnoj radosti morao je Livio Banović dočekati baš u istoj stvari veliku žalost i veliko razočaranje. Njegov intimni prijatelj Jovan Aleksić, s kojim je od prve mladosti bio poznat iz dana školskih klupa i koji se je nastanio u Zagrebu, nije o tom ilirskom pokretu ni čuti ništa htio. Bio je i on protivnik magjarske politike i nije se slagao sa magjaronskim prvacima, no ilirizam ipak nije »begenisao«, kako bi rekao Liviju. Povadjao se u tom sasvim sa svima vidjenim Srbima i slijedio rečenicu Vuka Karadžića »Srbi svi i svuda!« Slagao se posvema sa Subotiećm, kad je bijesno napadao na ilirizam i ilirce. Banović je svakojako nastojao, da ga predobije i preuvjeri, no sve je bilo badava. Njegov Jovan nije od svoga srpstva odstupao, ma da mu je Banović spominjao oca, koji se je kano graničarski oficir u Italiji vazda isticao kano Hrvat i kano hrvatski junak. Nije Jovan popuštao ni za dlaku od svoga uvjerenja. I makar u duši sasvim napredan i liberalan čovjek, ipak u stvarima i pitanjima svoga pravoslavlja postajao je od dana do dana fanatičniji, gotovo klerikalac, koji je u isto vrijeme najoštrije ustajao proti rimskomu klerikalizmu i vječno sumnjao u Hrvate, jer su katolici i pod vlašću rimskoga pape.

Liviju Banoviću, toliko uvjerenom o potrebi narodnog ujedinjenja i narodne sloge upravo se na žao dao taj Aleksićev srpski separatizam. Bojao se toga radi razvoja narodne svijesti a zabrinuo se takodjer za svoje davno prijateljevanje i drugovanje sa čestitim i vrijednim Jovanom. I kao da se je u istinu sâm djavo stao miješati u njegove prijateljske veze, on je upravo u toj narodnoj stvari izgubio prijatelja i druga i to na strani, gdje se je razlijegao mili i slatki glas iz žerovinske doline i zvao braću u skupno ilirsko kolo. Bio u kranjskim ili štajerskim planinama davni Banovićev drug i prijatelj Joža Prislonšek. No taj je gotovo mrzio Stanka Vraza, što se je odrekao vindiške kajkavštine i prigrlio hrvatsku i srpsku štokavštinu. Prislonšek slušao je bajni sladjani zvuk Prešernove frule, koja je bajala o ljepoti i dražesti, što je imaju njezini nježni tonovi i akordi u gorenskim i dolenskim stranama. I Prislonšek upravo se je usprotivio ilirstvu i bio tvrdi apostol svojih gorenskih i dolenskih pogleda. — Tako je Banović izgubio davnoga svog druga i nije ga imao uza se u daljnjem radu za spajanje slavenskog juga. Izgubio i Jovana i Jožu!

Dašto — zato nije zanijemila narodna pjesma i narodna riječ o narodnom jedinstvu u Šabac-Kosovčaku. Dapače — u jekama ovih zanosnih i pobjedonosnih pjesama, u toj mladoj radosti, što je podavaše spoznaja narodnog jedinstva od Alpa dolje do poljana bugarskih, obraslih miomirisnim ružama, širila se sve više i više svijest jakosti i svijest vlastite volje. Pa kad je bahata razuzdanost magjarskog šovinizma godine 1848. postigla svoj vrhunac, onda je taj ilirskom pjesmom probudjeni hrvatski svijet mogao da najavi narodni rat i šalje svoga bana s izrazito narodnom i pučkom vojskom preko Drave, da neprijatelja kazni i da brani svoga srpskoga brata, izručenoga magjarskom bijesu.

Naravski, da je jedan od prvih bio Livio Banović, koji se je svrstao u vojne redove, mâ da nije bio više u najmladjoj dobi i mà da mu je kuća ozvanjala i orila se od radosnih, zvonkih i dragih poklika brojne sitne dječice. I makar je doprinesao ogromne materijalne žrtve za taj narodni rat i pokret, on je osjećao i scijenio, da mu je dužnost stupiti takodjer pod zastavu, da brani dom i rod te osigura bolju i ljepšu budućnost slavenskome Jugu. Kao vojnik narodne stvari on se je mnogo odlikovao i dočepao se teške rane u obrani Srba u Banatu, Srijemu i Torontalu.

Za vrijeme Bachova apsolutizma, ove gorke i odurne cesarsko-kraljevske zahvalnosti, nije se Livio Banović poput mnogih drugih odrekao svojih nacionalnih težnja. On je i dalje glasno i jasno izricao svoje uvjerenje, da slavenski jug mora da bude slobodan i ujedinjen. Nije se žacao, da ne potpomaže narodnu stvar, gdje se je pokazala potreba kakove pomoći pa to bilo ili u Hrvatskoj ili u Srbiji ili u Bosni — dapače ni na Bugare nije zaboravljao. A Bach je imao svakud svoje žandare s pikelhaubama i svakud svoje svakojako plaćene »vertrautere«. Naravski dakle, da je Banović nasokro došao u konflikat s tim Bachovim stanjem. Radi nekog govora, što ga je izrekao bio u svom domu na privatnom sastanku, ali u prisustvu forštanda, na žalost domaćeg čovjeka, bude sudbeno progonjen i odsudjen na dugu tešku tamnicu. Morao je vući teške verige, nakovane mu na noge, od kojih je jedna još trpjela od rane, zadobljene u spasavanju carstva! Kod ove nesreće posebno ga je žalostilo i bolilo, što je sudu, koji ga je osudio, predsjedao čovjek, po narodnosti Slovenac, rodjeni Kranjac, a državni odvjetnik, koji ga je proganjao, bijaše Srbin, rodom baš iz onoga mjesta, kod kojeg je on kao Jelačićev vojnik branio Srbe od magjarskog divljačtva, a u toj obrani bio teško ranjen. Ali da ironija sudbine bude potpuna i njegova žalost svestrana, među sucima-votantima bio je jedan Hrvat — njegov susjed i daljnji rodjak.

Takav čovjek naravski da si je djecu odgajao u skroz narodnom duhu. Usadio je jednako u mladim dušama i srcima ljubav i odanost za slavenstvo — posebno još za čitav slavenski Jug! Imao je više djece. Među njima dva sina; Branimira i Radoslava. Kad je u šezdesetim godinama devetnajstoga vijeka bio dunavskoj monarhiji povraćen ustav i pao Bachov apsolutizam, oba su sina već bili od kuće u školama. Kad je pak Franc Jozef predao koncem šezdesetih godina Hrvatsku na milost i nemilost Ugarskoj, sinovi su Banovićevi bili već na višim naukama. Branimir je učio pravo. Najprvo je svršio pravoslovnu akademiju u Zagrebu, a onda nastavio nauke na bečkoj i praškoj univerzi. Radoslav pak izbivao je u Švicarskoj na tehničkim naukama. No boravak u tuđini nije ih iznevjerio narodnoj stvari, dapače kao da je još jače dao proklijati ono sjeme, što je u mladim dušama zasijao otac. Oni su poput njega sveudilj i vazdan visoko držali barjak narodnog ujedinjenja; — to im je bio najsvetiji ideal, to im je bila najstalnija i najtoplija želja, koja ih je vazdan ispunjala i sav im život ravnala. I kano što je Livio Banović u početku narodnog pokreta odlučno, zanosno i vjerno dizao zastavu ilirsku, tako su oni tu istu zastavu pod imenom jugoslavenskim primili u svoje mlade ruke i neustrašivo je razvijali, da se pod njenim vijanjem i lepršanjem širi i bani velika istina, a još veća potreba narodnog jedinstva. Livio Banović zadovoljno i sretno širio je i pružao ruke k njima, kao da ih blagoslivlje za taj njihov rodoljubni nastup i rad. A Šabac-Kosovčak kano u ilirske dane tako bude i sada stjecište sviju rodoljubnih duhova i srdaca. (Nastavit će se.)

SUSRET

Napisao D. MILANOV.

LJETO je . . .

U sjenici vinove loze sjedim sa svojim prijateljem.

Raspoložen je i razdragan zbog našega sastanka. I ovaj vedar dan ranoga ljeta povećavao je to njegovo raspoloženje, pa mi nije bilo teško nagovoriti ga, da mi ispripovijeda svoj susret sa ženom, o kojoj mi je davno prije tek natuknuo.

On otpočne naslonivši se na naslonjaču ovako:

U dupkom punoj dvorani kina zauzele su u prvome redu balkona mjesto tri objesne, vragoljaste gospođice . . . Dok je općinstvo mirno čekalo, da otpočne prestava, vrtile se one na svojim sjedalima i obijesno se smijale, glasno govorile i nagibale se preko ograde, da bolje vide one dolje, koji ne htjedoše platiti mjesto na balkonu.

Kad i same na koncu uvidješe, da ih svi motre, nešto se umire i naslonjene na ogradu balkona stanu šaputati i prigušeno se smijati . . .

Najednom pade jednoj na um, da baci dolje među redove nekoliko zdrobljenih latica jesenske ruže.

Da ih one dolje pogođene osobe ne opaze, povukle bi se iza ograde, da kasnije opet ponove igru.

I — ja naslonjen na ogradu, stao sam se zabavljati gledajući, kako se pogođene gospođe i muškarci u parquetu okreću i gledaju na balkon, da ulove one vragoljanke.

Mene zanimalo to igranje . . .

Najednom pade u krilo jednoj dami cijela ruža.

Kevice se povukoše . . . a dama pogleda gore i opazi mene . . .

Ja sam se smiješio i mirno gledao naslonjen na ogradu. Nijesam ni izdaleka slutio, da će dama mene držati za nametnika, koji joj na ovaj način šalje cvijeće, zato sam i dalje gledao i smiješio se.

Dama me i dalje gledala, a onda se i ona nasmiješi, uzme ružu i pomiriši je . . .

Ja joj kimnem, a pritajeni hihot kevica kraj mene poprati tu moju gestu.

Prije nego se otpočeo čin, pogledam još jednom dolje i sukobim se s pogledom dame, koja je »slučajno« pogledala gore . . .

U to se zamrači dvorana; počela je predstava . . .

*

Kad sam iza prestave izašao na zrak, ugledam damu, gdje u prikrajku stoji, kao da nekoga čeka . . . A kad je mene opazila, ponešto oživi i osmijehne se . . .

Ja sam prilazio sve bliže, a njezine me oči značajno gledale. U njima je bilo toliko intimne i vedre srdačnosti, toliko odanoga i iskrenoga izražaja, da sam ostao zatečen i pored toga postalo mi je sasvim jasno, da moram s njom govoriti.

Ne znam, je li to zbilja bio posljedak one obijesne šale kevica ili što drugo, ali ja sam čvrsto vjerovao, da će između nas doći do zbliženja. I pođem k njoj.

Vi ste, gospodine, bacili onaj cvijet, šapne dama i podigne svoje oči s dugim trepavicama i pogleda me, kad sam se posve k njoj približio.

Nijesam, gospođo . . .

Nemojte, usprotivi se ona nekom iskrenošću i toplinom, kojom se susreće davno i dobro poznati znanac ili rođak.

Meni se pričini, kao da smo već davno poznati, te udarim i nehotice u isti ton intimne iskrenosti i reknem:

Vi mi ne vjerujete, a ja velim . . .

Ne vjerujem Vam, prekine me dama, i ne ću da me o protivnom uvjeravate.

Ja se nasmijem i stisnem joj ruku, a onda progovorim:

Već dulje vremena govorimo, a još se ne upoznasmo; dopustite, da vam se prikažem.

Ne, ne, prekine me ona, to nije potrebno — uostalom ne ću Vam ni ja reći, tko sam ni što sam, ostanimo zasada jedno drugome nepoznati.

Dobro, gospođo, reknem ja i pogledam malo začuđeno.

Ne čudite se, nastavi ona videći moje začuđenje. To je moja momentana mušica; ne ću da znate, tko sam . . . a ne ću tražiti, da saznam, tko ste vi. U tome vidim nešto, što nije obično, svakidašnje, i to me zabavlja.

To je zbilja originalno . . .

Obećajte mi, da ne ćete tragati za mnom ni nastojati, da doznate išta o meni.

Obećajem, reknem i pružim joj ruku.

Tako, budimo prijatelji, rekne i pođe.

Ja je nijesam pustio da ode; htio sam još dulje s njom govoriti i reknem joj:

Iza ovoga, što doživjesmo, vi ćete dopustiti gospođo, da vas otpratim do kuće.

Naravno, gospodine, rekne, dopustit ću, ali samo do izvjesne daljine. — Ne ću, da znate ni kuću, u kojoj stanujem.

Dobro, vi ćete mi zapovjediti, kad da vas ostavim.

Vrlo dobro, vidim, da ću moći biti s vama zadovoljna, a ne ću se zacijelo morati tužiti ni na vašu izvjedljivost. Je li tako?

Malo će mi duše biti teško, ali ako je to vaša želja, ja ću se pokoriti.

Jest, jest, voljela bih, da me ne uhađate, rekne ona i stane na uglu ulice, do koje smo zamalo stigli. Sad ćemo se rastati, gospodine. Vi ćete okrenuti natrag, a ja . . . no, ne morate znati, da li ću lijevo ili desno, rekne i pruži mi ruku.

A kad ćemo se opet vidjeti?

Vidjet ćemo se zacijelo i uskoro . . . na ulici, a onda mi se priključite. Zbogom, prijatelju.

Ja se nijemo poklonim i gledao sam za njom, a onda, bojeći se, da se ne obazre i da me ne vidi na istom mjestu, zađem u drugu ulicu, misleći na taj neobičan susret.

*

Pred očima mi iskače njezina slika. — Onda sam je vidio tek kao ženu neobičnih želja, kao ženu, koja je išla za tim, da bude drugačija od svojih družica; da svojom originalnošću osvaja. To me u prvi mah zabljesnulo. A sada, podalje od nje, osjećam još nešto drugo, što je jače od njezine, možda ishitrene, originalnosti. Sad osjećam onaj dah, što je izbijao iz nje, dah proljeća, snage i jedrine. — Nešto zanošljivo i gipko svijalo se u oble linije snažna života, i linije koje su bile pune predanosti i povjerljivosti . . . One se pregibale u nešto, što se u mene upijalo i opijalo me blještavilom svega onog njezinoga, što se nije moglo od nje rastaviti. Sve ono njezino omamilo me . . .

*

Vidio sam je opet . . . Vidio sam joj gipki stas, kako se lako njiše i kako joj se desno i lijevo uvija nad oblim bokovima.

Pogled mi lutao po krasnim oblicima njezina stasa prateći divnu pravilnost ženskoga bića i njezin koketni hod. Osjećao sam u svemu tome

neki opojni sklad, iz kojega se izvijao miris i napunjao to jutro svu kolinu nečim, što oživljuje, podstrekava i razigrava.

Poletim za njom, da je stignem. Ona me veselo dočeka.

Vidite, rekne, i bez dogovora nailaze srodne duše jedna na drugu i sastaju se, da obnove uspomenu zajedničkoga poznanstva i da ga učvrste. Ja sam vjerovala u današnji zakazani sastanak, nastavi ona zvučnim, veselim glasom, a u glasu bila joj zategnuta ona vječna intimna crta.

Ja sam osjetio, koliko je u njoj srca, duše i one plemenite strasti i svega onog velikoga, što oživljava i diže našu duševnost i osjećaje, koji se bude.

JOSO BUŽAN: »SAVJET«.

Toga je dana bilo toplo. Već rano izjutra osjećala se izdaleka ona omara, koja će kasnije pasti na čovjeka.

I mi smo je naslutili i zato se sklonismo u debeli hlad u Tuškancu.

Spočetka smo šutjeli . . . Čini mi se, da smo oboje slušali vjetar, koji se tamo negdje iza nas rađao, dizao i sve bliže dolazio, a napokon zastrujio mimo nas, donijevši za sobom suhi list jablana. Onu pravilnoj crti zaokruži iza grma i padne među nas na klupu.

Oboje pogledasmo list . . .

I baš među nas, pomislim, a kad sam je pogledao, vidio sam i u njenim očima istu misao.

Čudno! progovori.

Ja uzmem list i primaknem se bliže k njoj. Ona se nasmiješi.

Neka ne bude između nas prostora, progovorim i još se tjesnije priljubim uz nju . . .

Ona se nije odmicala.

Uzmem joj ruku i reknem:

Vidite . . . i taj list, koji je pao među nas, a zapravo ništa ne znači — pobudio je u nama neprijatnu misao . . . Mi proživljujemo odsjek, u kojemu se zapravo ništa naoko ne dešava, koji ne rađa buru, već tihu radost, jer osjećamo, da nam sazrijeva misao što jačeg zbliženja, i da u nama struji nov život . . .

Da, progovori ona, a oči joj postanu umekšane, dušom mi se zbilja razlijeva sreća . . . a tako je duboka i tiha . . .

Duboka i tiha, ponovim ja i pogledam je, a u njezinu oku usplamti neko svjetlucanje . . .

Moj osjećaj, nastavi ona, zbilja je tih i dubok i splinjuje se u tihoj radosti . . . U mojoj nutrinji nema virova bučne i brze rijeke . . . u njoj je jezero s mirnom, nauljenom površinom.

A ne će li ga jednom namreškati valovi vihra? . .

Ne vjerujem, Rekli ste i sami, da proživljujemo odsjek, koji ne rađa buru, a to i ja osjećam . . . I to je za me zavodljivo . . . Ja ulazim u novi život bez naglih i napetih skokova . . . tiho, kao mjesečina u zasjenjen, neosvjetljen prostor.

Ja je gledam, slušam joj mirne riječi i ne vjerujem joj. Mislio sam u talasanju njenih grudi otkriti radost zrele žene, koju osjeća, kad joj u žilama uskipi krv, zastruji život . . . i pogledam ih, al one se pravilno dizale i spuštale sapete u opravu.

Bila je u tom času zamamna s tim svojim punim grudima, i dok sam je promatrao, ona je uhvatila moj drhtavi pogled i kao da htjede prepriječiti preuranjenu kakovu izjavu, ustane s namjerom, da pođe . . .

Zar već? upitam je naglo, ta ovdje je bilo tako prijatno.

Da, bilo je . . . i ja sam zbog toga vesela, rekne, a u očima joj sijevne zbilja radost, koja me je tako usrećila . . .

Otišla je. —

*

I opet smo se našli bez posebnoga poziva, onako kao i prvi put.

Bila je večer, a mi i nehotice pođosmo prema onom mjestu, gdje smo ono za žege prosjedjeli u hladu na klupi.

Toga je dana ona osobito živahna. Putem mi je pripovijedala, čim se posljednjih dana zabavljala i što je radila.

To je tako veselim glasom govorila . . .

Mene je uznosilo to njezino raspoloženje, jer sam držao, da je takova zbog radosti, što se susrela sa mnom. — Moje su grudi u taj čas bile preuske, da podnesu tu veliku količinu radosti.

Ono stiskanje naših ruku nije mi dosta, i ja jedva čekam, da sjednemo na klupu, gdje će ono doći, što će tu tjeskobu, rođenu u velikoj radosti, umanjiti, otpiriti . . .

I došlo je to umirenje. Umirile su ih njene jednostavne riječi, koje su bile posve obične i nijesu se odnosile na naše zbliženje.

Kad smo sjeli na klupu, činilo se kao da je njenu radost odnio vjetar.

Ona se približi k meni s onom gestom odanosti, koja tako rječito govori . . .

Sjedjeli smo časak bez riječi. Najednom ona progovori:

Čudno . . . od svega, što me ovdje okružuje, ja sam malo prije vidjela samo Tebe . . .

Ja joj pogledam lice i uhvatim je za ruku i u tom času osjetim, koliko mi je draga . . .

A ona nastavi:

Tvoje su ruke tako meke i iz njih struji život . . .

Mene prožmu veseli trnci . . . Ta danas me je prvi put oslovila s onim intimnim Ti . . . Tvoje ruke, rekla je, a zvuk te riječi prožeo je cijeli naš odnošaj jačim vezom, nego najvatrenije riječi ljubavi.

Ja sam pogledom utonuo u njezine crte, koje su bile tako mirne i krotke, zaronio sam u njezine oči, pune blage sjete i osjećao sam nježno i toplo ganuće iz zahvalnosti prema njoj i njezinoj odanosti, da sam skoro zaplakao . . . I nagnem se k njoj, da joj cjelunem oči i usta.

Ona zatvori oči i slatko se nasmiješi. Iza male stanke progovori:

Čujem i slavulja, gle, dosad ga nijesam čula . . .

Tihe njezine riječi zvonile su u onoj večernjoj tišini tako sretno, a i ja sam bio sretan zbog njezinih riječi.

To je bio najljepši čas našega poznanstva. Osjećao sam doduše, da bi još kasnije nešto moglo doći, ono što zadaje boli; ono što bi svojom realnošću moglo razoriti taj svijet iluzija; ali ovo osjećanje u slatkoj tišini, koje nas tako zaokuplja i koje se napunja slađanom drhtavošću predosjećaja, koje proćućuje već unaprijed ono, što bi imalo doći, bilo je tako zavodljivo i lijepo; ljepše od zbiljnoga, faktičnoga života.

Od nabujalih sam čuvstava podrhtavao . . .

Ona me pogleda, a onda uzme moju glavu svojim mekim toplim rukama i dugo me je, dugo motrila . . .

Od dodira njezinih ruku prostruji cijelim mojim bićem, val nekog neobičnog osjećaja, i ja tiho reknem:

Zar Tebe ne prožima divna slast života s preobilnoga i raskošnog ćućenja; zar te ne omamljuje ova noć, protkana ovom strasnom tišinom?

Ona mi jače podigne glavu i poljubi me . . .

Govori! . . . govori, klicao sam . . .

Ja sam sretna! . . . šane . . .

Zar samo to?

I ljubim te! . . . ljubim te radi onoga, što je u ovaj čas na me nasrnulo snažno, moćno, što je uznemirilo tihu površinu jezera moje duše . . . Ljubim te, jer ti si onaj, koji mi stvaraš nove dane

obasjane suncem; po tebi osjećam raskošnu punoću života . . .

Nastavi . . . !

Ona ušuti i obaspe me poljupcima . . .

* * *

Kad bih joj samo znao svoje osjećaje razgaliti. O, to bi bila himna dostojna svesilne ljubavi. Kad bih znao . . ., ali osjećaj je tako velik . . . klecam pred njegovom veličinom. Svojom me gordošću ispunjava, i ja ne znam, kako da počnem razmotavati to veliko klupko, da ga položim razmotano njoj pred noge, neka uvidi njegovu veličinu. —

Htio sam to mnogo puta, ali riječi, koje su navirale na usta, bile su tako obične. Nijesam ih smio pustiti preko usnica; bojao sam se, da ne će moći izreći ono, što sam osjećao. — A ona je razumjela tu moju bojazan i obasjana srećom privinula moju glavu na svoje grudi.

Dakle razumiješ ? . . .

Ona mi zirne u oko.

Da, sretan sam, jer mislim, da si i ti sretna.

Jesam, dragi, . . . i ja sam sretna i ne ću da ispitujem, kako je da toga došlo. Ja sam sretna, a to je dosta . . . Današnja moja sreća izbrisala je iz moga života sve boli, koje su polako urezivale u neispisan papir moga života pjesmu u mol-akordu. Danas se on očituje u tisuću veselih titraja pjesme radosnice, koju mi duša pjeva . . .

Ja sam u tom času vidio burnu mladost u njenu oku i htio sam tu mladost ispiti svojim usnicama, koje su gorjele . . .

Ona je bila na putu, da mi daruje tu svoju mladost kao svetinju. Priklonila se uz mene i pogledala me onim dubokim pogledom, koji osvaja . . .

U taj sam čas osjetio, kolika se moć krije u očima i smiješku žene, koja ljubi.

I pred veličinom ženstva, koja je skrivena u smiješku ljubljene žene, koja je utopljena u njezinu pogledu, kojim nas usrećuje, pao sam na koljena pun poštovanja.

Taj mi pogled i danas igra pred očima i danas ga žedno srčem kao i onda. Pa ako je sve to i prošlo, ako mi je i bio kasnije uskraćen taj pogled i svratio se na drugoga sretnika, ja klecam pred njim skladajući u duši svojoj velepjesan . . .

I ne proklinjem čas, kad smo se razišli. Bila je žena, i to ja u njoj poštujem.

Ne marim ,ako se je ona čistim svojim ženstvom znala uzdići na prijestolje, pod kojim je puzalo stotinu njezinih poklonika.

To su bili ljudi mojega kova. Tražili su u žene ono, što je čini ženom.

* * *

Prijatelj zamukne.

A kasnije? upitah nakon stanke. Ne znam, prijatelju. Izgubila se u vrtlogu života tražeći sreću i usrećujući druge. Tražio sam i raspitivao za sudbinu te svoje neznanke, ali nijesam mogao ništa doznati. Čovjek u lovu za srećom svakamo dospije. Naslućujem, da je sretna, jer je od života tražila samo ono, što joj on može dati.

Moguće se još gdjegod sretnemo — a onda ćemo se možda jedva poznati. Toga se gotovo bojim. Ovako živi u mojoj duši slatka uspomena na sreću i na onu, koja me je usrećila, a ja danas drugo i ne tražim. —

Prijatelj ušuti, a u očima mu opazih i bol i čežnju za onom, koja je otišla. —

MOMČE

Šala u jednom činu. NAPISAO ŠILAR.

(Nastavak)

V. PRIZOR.

Šećerović i Soka.

ŠEĆEROVIĆ (gleda za njom u nekome zanosu, klima glavom, sjeda opet za pisaći stol i pali cigaretu. Lijevo se čuje neko tiho kucanje. Nestrplivim glasom): Naprijed! (Više za se.) Nikad mira, da što radim!

SOKA (20 god., čedno, ali ukusno odjevena): Oprosti, ako smetam. Mogu li unutra?

ŠEĆEROVIĆ: Kako da ne? Samo naprijed, Soko. (Poljubi je u čelo.) Sjedi amo u naslonjač. Što tebe dobra nosi ovamo do mene ?

SOKA (sjela je u naslonjač): Nema te k meni evo već osam dana, pa bijah u brizi, da nisi bolestan.

ŠEĆEROVIĆ: Ne, zdrav sam . . . nego bio sam baš na službenome odsustvu.

SOKA: Ako je tako, neka ti je prosto, ja sam već pomišljala, da si mi se možda iznevjerio.

ŠEĆEROVIĆ (glasom uvrijeđena poštenja): Ta kako samo možeš još da sumnjaš o meni? Nema vjernijega ljubavnika nego što sam ja. Vjeruješ

SOKA: Vjerujem, vjerujem, ali ipak bih voljela, da me već jednom pozakoniš, da ti budem žena i pred Bogom i pred ljudima.

ŠEĆEROVIĆ : Pa to je i moja jedina želja, ali me moja tetka Jovanovićka još uvijek sili, da uzmem onu, koju mi je ona odabrala.

SOKA : Kako bi bilo, da padnem pred njom na koljena i da izmolim od nje dopuštenje, da me smiješ uzeti za ženu.

ŠEĆEROVIĆ (uplašeno): Kud misliš? Ne znaš ti nju, smjesta bi me razbaštinila. Druge nije, nego čekati. (Hrabreći je.) Stara je ona, a ti mlada, pa kad umre, baštinit ću njene pare, a tebe uzeti.

SOKA (blaženo) : Oh, što ću da budem sretna! (Ustaje i poljubi ga.)

ŠEĆEROVIĆ (poljubi i on nju): Pa kako si mi provela ovo osam dana, što te ne vidjeh?

SOKA : Malo u poslu, a (lakom stidljivošću) puno u misli na te, i brzo mi prođe dan. S ono trista dinara, što mi daješ mjesečno, ne bi mogla uhvatiti kraj s krajem i zato radim za jedan kitničarski magazin, da lakše preživim ova teška vremena. (Sramežljivo.) Ali, je li, večeras ćeš doći k meni ?

ŠEĆEROVIĆ : Hoću, hoću, milo moje . . . (trgne se.) Ne, ne mogu baš večeras . . . zapriječen sam.

SOKA (ponešto razdraženo) : Hoću . . . Ne . . . ne mogu. Što ne možeš? (Žešće) Aa . . . Ti mora da odlaziš drugoj . . . Ti mene varaš . . . Tu nema sumnje. (Žestoko.) Govori, koja je ? (Zgrabi velike uredske makaze sa stola.) Juh, Miloje! (Škvaca makazama). Sve bih ti mogla oprostiti, samo to ne! Ako saznam, da imaš koju drugu, jao si ga i tebi i njoj !

ŠEĆEROVIĆ (dok Soka govori, uzmiče oko pisaćega stola.)Ta mani se ludorija . . Kakva druga . . Službu imam večeras . . . I zdravo tešku službu . . . Vjeruj mi !

SOKA (smiruje se): Al' onda bar sutra.

ŠEĆEROVIĆ : Znaš što! poslije teške i naporne službe treba da se i ja malo odmorim. Nego prekosutra je nedjelja, pa ćemo odmah od podne da zajedno učinimo izlet kamo u okolicu, i što nam već dan donese.

SOKA (radosno) : Juh, svisnut ću nedjelju čekajući!

ŠEĆEROVIĆ : Al' sad oprosti, čekaju me važni državni posli, a i ti gledaj, da ne zakasniš na lađu. (Poljubi je.) Pođi zbogom i do viđenja!

SOKA (grli ga i ljubi): Hoću, hoću, milovanje moje! Zbogom! (Na vrati se okrene.) Zbogom, milovani!

ŠEĆEROVIĆ : Zbogom, golupče moje!

SOKA (odlazi lijevo).

VI. PRIZOR.

Šećerović i Karaica.

KARAICA (oko 50 godina star, debeljkast, istočni tip. Čim Soka izađe, provuče se i on kroz vrata i gleda požudno za Sokom): Eh, jest djevojče!

ŠEĆEROVIĆ : A, to si ti, Mošo!

KARAICA : Dobar dan! . . . Da je to kakovome starcu . . . bilo bi joj za dušu!

ŠEĆEROVIĆ : Kao tebi, je li? . . . Ne budali, ovakovo ptiče možeš uhvatiti samo na ženidbeno obećanje.

KARAICA: A hoćeš li je skoro uzeti?

ŠEĆEROVIĆ : Pa i hoću (podmuklim osmijehom.), kad mi pomru sve moje tetke Jovanovićke.

KARAICA (brzim shvaćanjem i ciničkim smješkanjem.) Može dugo čekati . . . Ali dvije . . . pa ovakove . . . Ej, sretnik si ti kod žena!

ŠEĆEROVIĆ : Treba mi ova, kad se otmem onome drugom zmaj-ognjenome bijesu . . . onda kod ove malo dušom dahnem.

KARAICA : Ali, ako obazna jedna za drugu?

ŠEĆEROVIĆ : Eh, ako? Ova mala ne zna za šalu. Da je ušla tri minuta prije, bilo bi čudne trke. Ali čuj, brate Mošo, nešto mi previše bacaš oči za Natalijom.

KARAICA (pretvara se.) Ne bih ni za što . . . nalagao te neko . . .

ŠEĆEROVIĆ: Kako nalagao? (Oponašajući ga.) Oćeš da kupuješ žive diamante!

KARAICA (lisiči.) Šala, brate, šala!

ŠEĆEROVIĆ : Pazi bre! Znaš . . . oni džonovi iz papira . . .

KARAICA (brani se uplašeno.) Onaj iz Amerike je slao . . .

ŠEĆEROVIĆ (upada.) A Mošo davao nama za cipele. Pazi se! (Oponašajući.) Okeš da gu postaneš zdravo visoko čovek! (Pravi rukom gest vješanja.)

KARAICA : Sve je kriv onaj pupati . . .

ŠEĆEROVIĆ : Eh, onaj je tamo, a Mošo ovdje, (udari ga lako dlanom po trbuhu) njega ćemo za vrat. No, i onako je prijateljstvo između nas dvojice nešto klimavo. Za one aparate imam ponudu iz Zagreba.

KARAICA (zatečeno.) Iz Zagreba?

ŠEĆEROVIĆ : I ta mi ponuda kazuje, da tvoje prijateljstvo spram mene nije ni izdaleka još ono pravo, istinsko, kakovo bi trebalo da bude.

KARAICA : A tko stoji iza te ponude?

ŠEĆEROVIĆ : Prva hrvatska štedionica iz Zagreba.

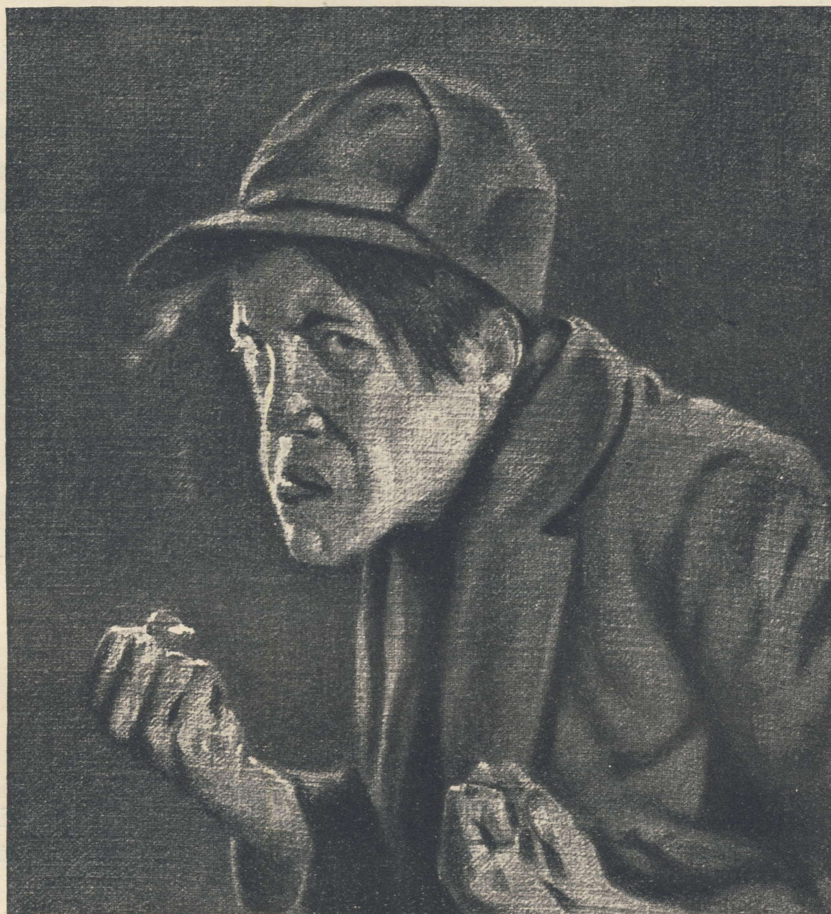
KARAICA (isprsava se): Pa zar smo mi zato ginuli, da nam sad obiru kajmak oni iz Zagreba? Oke, da nas upropaste, oke da otmu hljebac od decata naša... krilo im materino...

ŠEĆEROVIĆ: Tako ti je to (lupi ga po ramenu ironičnim prizvukom) junački moj koljenoviću! Dok je tvoja žena s tvojim bratom pod austrijskom okupacijom jedva potrostručila imetak muzući Švabe, a ti vani isto muzući nas, ti prečani htjeli bi sad još i da gospodare ovdje, janje moje umiljato.

KARAICA: Al ne ćeš ti dati...

ŠEĆEROVIĆ: Gle sad... ali (značajan kret desnom rukom.)

KARAICA: A što ti gu daje onaj Rvaćanin? (Opazi otvorena vrata od uredovnice Popadićeve i pokazuje prstom na njih, polutiho.) Lakše, lakše, ima li tko tamo?

JOSO BUŽAN: »APAŠ«.

ŠEĆEROVIĆ (osupnut, isto tako polutiho.) Sto mu kijameta... Zaboravih, da sam sâm odredio, da budu vrata otvorena. Ta taj Popadić mogao je sve čuti...

KARAICA (tiho.) Zar onaj nepodmitljivi.

ŠEĆEROVIĆ (tiho.) Baš on... Igra sveca, kao da mi ne znamo, da hoće da bude ministar... Onda bi na veliko... Eh, skute mu materine... Drugi put moram biti oprezniji. Bježmo sad! (Uzima omot sa spisima sa stola, istim glasom.) Idem do ministra, da svršim glede tih aparata, usput možemo nastaviti naš razgovor. (Odlaze obojica lijevo.)

VII. PRIZOR.

Popadić i Dojčić.

POPADIĆ (izlazi iz svoje sobe s Dojčićem i gleda značajno u njega.) Dakle zato!

DOJČIĆ (prezirno.) Razumijem sad dobro njegovu slatkoću. (Čuje se kucanje s desna.)

POPADIĆ: Netko kuca! Unutra!

VIII. PRIZOR.

Pređašnji i momče.

DOJČIĆ (veselo.) Ta to je Momče!

MOMČE (oko 25 god., bistar, okretan, simpatičan, ulazi s desna.) Iviću, Hrvatiću moj! (Grli

se s Dojčićem, zatim Popadiću.) A gle još radosti! Evo nam i trećega druga iz bolnice, kad sva trojica vidasmo rane nakon uzeća Kajmakčalanskog visa. (Rukuje se s Popadićem.)

POPADIĆ: Baš mi je milo! Zdravlje dobro?

MOMČE: Ni riba nije zdravija!

DOJČIĆ: A otkud amo! Nešto mi reče na rastanku, da ćeš ostati u svome selu. Da nisi nakanio u službu?

MOMČE: Kakovu službu? Jok vala! Nije to za me. Babo mi je pristario, zemlje u nas dosta, u kući dobra trgovačka radnja, pa ću da radim na svojemu. Došao sam u grad, da nabavim alata i ratila, no nešto se slabo nalazi. Tražeći nekoga znanca zalutah amo, i eto, naqoh stare svoje prijatelje. (Dojčiću.) Ima li što ratila kod vas? Zlatom bih ih platio.

DOJČIĆ: Bit će za te i bez zlata! Nešto oruđa mogu ti ustupiti i ja, a i u mome okolišu naći će se štogod izviška.

MOMČE (veselo.) Pravo se kaže: Nema brata, dok ne rodi majka! Eto sreće po me! Poći ću s tobom, da odmah platim i ponesem kući, i odmah ću da se ženim, pa da vidiš onda oranja i ljeti i zimi!

POPADIĆ (smješka se.) Neka vam bude blagoslovljen i ljetni i zimski sâd.

MOMČE (uvjereno.) I bit će! Kako bi drukčije pomladili i obnovili našu zemlju. (Dojčiću.) A što tebe, moja Hrvatino, donese amo? Posao kakav?

DOJČIĆ (neveselo.) Mišljah nešto posla učiniti, al' pade sve u vodu. Valjda ne umijem ili ne razumijem, kako treba ovdje sklapati poslove.

MOMČE (pozorno.) Kako? Kako? Kazuj mi sve natanko.

POPADIĆ: Ja ću vam reći. Htio je da se natječe, da dobavi državi brzojavne uređaje za naše nove postaje, ali ga odbiše, jer da ne će austrijsku robu, a Francezi mu ne mogu prodati, jer trebaju i sami.

MOMČE: A tko ga to odbi?

POPADIĆ: Načelnik Šećerović. Njega će po svoj prilici ministar ovlastiti, da zaključi taj posao.

MOMČE: A da li bješe u cijeni povoljan i da li stoji koja valjana banka iza tebe.

DOJČIĆ: Jamčila bi za me Prva hrvatska štedionica u Zagrebu, a cijena je primjerena.

MOMČE: Valjano jamstvo! A to su valjda crteži? (Uzima i razgleda crteže od Dojčića.) Čuo sam ja za toga Šećerovića. Dok smo se mi davili u blatu po strjeljačkim rovovima, dotle se on iza fronte kod komore kupao u šampanjcu.

DOJČIĆ: Ja sam već napustio misao za taj posao. Trebalo bi mi doduše nešto zarade, da otplatim dug s moga posjeda, ali, kad ne ide...

(Nastavit će se.)

VESNI

ČEKO sam dugo u čempresa sjeni
S nadom u srcu — čežnjom u oku
Tebe. —
I krio sam svijetu — i čuvo ko alem
Bol mi duboku.
— — — — — — — — — — — —

Pohlepno srko sam pjenu
S valova modroga mora
Šaptom tihim.
U njoj sam slutio Tebe,
U njoj mi cvala zora
Biserom sitnim.

Sanjama tonuh u krilu,
Varkama opih se slatkim
I dočekah dan:
Ti došla si vedra i blaga
U krilu cvjetnoga saga —
Ne —to ne bje san.

U oku Ti blistala čežnja,
Na usnama drhtala strast
Ljubavi svete.
Ja pio sam poglede Tvoje
I ćutio raskošnu slast
Ko nevino dijete.

I od toga raskošnog časa,
Kad cjelov nam nevini planu,
Svud proljeće pupi,
I nade nam cvatu
U zlatnome danu.

Zlatko Vitković.

PATNIK

Poljski napisao Stefan Žeromski. Preveo M. G.

A ležaju, označenom brojem 24, leži u najtamnijem kutu dvorane već nekoliko mjeseci seljak s majura, možda mu je trideset godina. Nad uzglavljem se ležaja zanjihala za svakim pokretom bolesnika crna drvena pločica s natpisom: caries tuberculosa.[1])

Amputirana je jadniku noga više koljena zbog tuberkulozna gnjileža kosti. Momak je bio bez ikakva posjeda, živio je od obrađivanja krumpira, poticao je od roda jednakih takih ljudi. Imao je u gospoštiji službu, oženio se bio pred tri godine, odgojio si je momka kudeljaste kose za pomoć — kad eto, ni zbog ovoga, ni zbog onoga, zaboljela ga noga na koljenu i pootvarale se ranice. Dobar je čovjek kola dao do grada pa siromaha ostaviše na trošak općine u bolnici.

Tu je još dobro pamtio, kako putuje u jesenje predvečerje sa ženom svojom u paradnim nekim kolima, kako se oboje plačem zagrcavaju od straha i žalosti — i grcanje svoje prekidaju jelom, tvrdo kuhanim jajetom — a što je iza toga, to je već samo neka neizmjerna sivost, kao da je magla.

Bolesnički dani jedan kao drugi, bez mijene, iščezli mu iz pamćenja, kao da tvore u životu slabu brazdu — tek mu nepromjenjiva žalost tih mjeseci prignječila dušu takvom nesmiljenom i brutalnom silom, kakvom samo kamena ploča pritište mogilu. Kroz tu mu maglu na po jasno dolaze u pamet ona čuda neviđena, što se s njim sve radilo: kupanje, izgladnjivanje, tiskanje šiljaka u rane sve do kosti — zatim operacija, kako ga nose u dvoranu, među gospodu u ogrtačima, krvlju uprljanima — i one se čudne, neustrašive muževnosti sjeća, što ga je u tim časovima poduprla, kao ruka milosrđa.

Pred operacijom, gledajući pojave, što su mu pobuđivale odvratnost — raspredao je i on iz dubine svoje priproste duše nit razmišljaja, kake uči raspredati samo najveća učiteljka na svijetu — skupna dvorana u bolnici. Iza operacije sve mu je prekrila smrtna izmorenost i odvratnost. Bilo mu je neprestano studeno, i oko podne, a prije večeri počelo nešto u zglobu oteščavati, kao da je kamena kugla, a od te kugle strujali mlazovi studeni. No i s palaca zdrave noge počeše se ka zglobu natiskivati valovi raskošne neke topline. Misli mu se kao kaplje živa srebra slijevale u neki kutić mozga, i dok je tako ležao zgrčen u mlaci znoja, dok su se kapci na očima sami spuštali — ne na san, već na besvjeticu — napastovali ga čudni, polusneni prividi.

Sve bi to iščezlo i ostao bi sam suri, nepomični prostor, presićen zadahom kloroforma, napola osvijetljen nestalnom raspršenim svijetlom, sličan unutrašnjosti golema neka čuna, što se tu počinje i kao lijevak bez mjere leži na zemlji. Tamo u nedoglednoj udaljenosti, gdje se vršak zašiljio, tamo je bijela svijetla pjega: tamo se izlazi . . .

K tomu otvoru ide danju i noću beskonačnom spiralnom linijom, optječući nutarnju površinu lijevka, ide na silu, teškom mukom, kao puž, premda se u njemu nešto kida, kao drozd uzicom stegnute noge, premda u njemu kao da trepeću ptičja krila. I ne može da se uzvine više nego seže duljina uzice i neprestano pada pa pada . . . Znade, što se s one rupice može vidjeti. Treba samo nogom stupiti — međa ide njivom ispod luga, gdje su njegove vlastite četiri brazde krumpira. I prisni mu se, dok se mehanički pokretao iz svojega ljeniva mrtvila — doba kupanja.

Tiho tamo pod lugom prostire se jesenji bistri vidik, što iz udaljenosti približava predmete i daje, da se jasno nazru. U dvoje sa ženom kopa lijepe krumpire, kao mačje glave. Na humku, na strni, skupili se pastiri u skup, povješali svoje torbe, podavili bose noge, nanesli suhe borovice, zapalili vatru pa iskopavaju iz pepela motkama pečene krumpire. Povjetarac nosi zadah dima, borovičin, mirisav . . .

Kad je bio zdraviji, svježiji, kad ga nije groznica tako osjetljivo mučila, padao je u bojazan, u potresni strah prignječenih i namučenih. Njegovo se biće skupilo pod tim pritiskom i bilo sičušno kao zrnce bunike pa lijetalo gonjeno naglim obratima sudbe i nekim nenadanim znakovima raspršujući se u bezdanoj praznini.

Konačno je počela rana na nozi zarastati i vrućica je nestajala. Duša se jadniku kao povratila s onoga svijeta u svoje prvo prebivalište, na svoja razmišljanja o onom, što je proletjelo pred njegovim očima. Samo kako ne promijenila srž tih misli. Negda je to bila samilost, a rodila se iz odvratnosti — sada je to već mržnja ranjene životinje, žestoka žeđ za odmazdom, bijes, što gramzeći objimlje zagrljajem jednako i te nesrećnike, što naokolo leže, kao i ove, što ga osakatiše. Šta više, u njemu se zarodilo i trajalo mu u duši neprestano kao neko

[1]) tuberkuloza kosti.

kovitlanje, s kojim su misli njegove letjele u besvjesnoj jurnji, otkrivajući onu moć, što mu je sudbina udijelila.

Ovo je stanje, gdje je sam sebe mučio, dugo trajalo i otrov je gnjeva u duši rastao!

A nekoga dana primijeti, da mu se zdrava noga koči i truhne u kosti. Kad je vrhovni kirurg vršio svoju jutarnju svakidašnju pregledbu, momak mu se sa svojim strahom povjeri.

Liječnik mu pregleda isušeno, uvelo tijelo, prereže neznatnu oteklinu, razabere da sonda seže do kosti, kvrcne palcem i zagleda se s tugom zagonetno u oči seljaka.

— Zlo je, brate, s tobom! Trebalo bi i drugu nogu . . . shvaćaš li . . . i to. Ta ne budi luda! Lezi ti lijepo ovdje, bit će ti tu bolje, nego u kolibi, dat će ti jesti . . .

I otiđe k društvu asistenata. Sa vrata se još časak povratio, nadvine se nad bolesnikom i lagano, da nitko nije vidio, pogladi ga blago rukom po glavi.

Momku se smračilo, kao da ga je tko iznenada shvatio mlatom po tjemenu. Sklopio je oči i ležao dugo — dok nije u njemu nastala još neznana tišina.

Ima u duši ljudskoj čarobna komorica, zaključana sa sedam ključeva, i ništa i nitko je ne otvara nego lupeški otpirač osvetljive nesreće.

Tiho je ležao ubogi seljačina na svojoj postelji a u duši ako da mu je stupao Hrist po valovima uzburkana mora i stišavao oluju . . .

Otada je kroz duge noći, kroz mutne dane gledao na sve kao iz neke bezmjerne daljine, sa dobra mjesta, gdje je tiho i neizrečno dobro, otkuda se sve pričinja sitno, malo smiješno i ludo pomjereno, ali ljubavi vrijedno.

I bijedni je čovjek još dugo tako ležao i buljio u strop, kao da i ne misli na svoju nesreću.

MARIJA CHAPDELAINE

PRIPOVIJEST IZ FRANCUSKE KANADE

Napisao LOUIS HÉMON. Prevodi Dr. DRAGO ĆEPULIĆ

(Nastavak)

NEKI momak počasti izrazom svojeg seljačkog udivljenja ljepotu Marije Chapdelaine:

— Lijepa, jaka djevojka, reče.

— Dabome! Lijepa, jaka djevojka, i k tome valjana. Šteta samo, što tako daleko stanuje, u šumi. Pa kako da seoski momci onamo do njih dođu bdjeti s onu stranu rijeke kod slapova, a više od dvanaest milja daleko, od toga posljednja milja gotovo bez puta?

I momci je posmatrahu uz kicoški smijeh i govorahu o njoj, lijepoj i gotovo nepristupačnoj djevojci. Ali kad ona s ocem sađe niz crkvene stepenice i prođe uz njih, nešto se smetoše i nespretno se ukloniše, kao da ima između njih i nje nešto više od jedne rijeke i dvanaest milja loše ceste kroz šumu.

Grupe, koje se stvoriše pred crkvom, malo se po malo raziđoše. Neki pođoše kućama svojim, pošto saznaše sve novosti župske, dok drugi htjedoše pred odlazak da sprovedu jedan sat u jednom od dvaju sastajališta seoskih i pođoše jedni do župnog dvora, do drugi do dućana. Oni, koji dođoše amo iz »redova«, t. j. s one duge linije zemljišta poredanih uz šumsku među, jedni su za drugima odvezivali svoje konje, koji su bili poredani, i vodili su svoje saonice do crkvenih stuba, gdje se onda popeše u kola žene i djeca.

Samuel Chapdelaine i Marija učiniše istom nekoliko koračaja putem, kadno ih zaustavi jedan momak.

— Dobar dan, gospodine Chapdelaine. Dobar dan, gospojice Marijo! Kakove li sreće, da vas srećem, kad je vaša zemlja gore više uz rijeku, a ja sam ne dolazim često amo.

Smioni njegov pogled išao je naizmjence od oca na djevojku, od djevojke na oca. Kad bi oči odvratio, činilo se, da to čini samo promišljeno i zbog uglađenosti, ali se one opet vraćahu, i pogled je njihov mjerio, ispitivao iznova, jasan, oštar, pun priproste pohlepe.

— François Paradis! uskliknu otac Chapdelain. Sreća doista, kako veliš, jer evo te odavna nijesam vidio, François. I tako tvoj otac umrije. Jesi li ostao na zemlji?

Momak ne odgovori. On posmatraše Mariju radoznalo i s priprostim smiješkom, kao da očekuje, da ona sad progovori.

— Sjećaš se François Paradisa iz Mistassinia, Marijo? Nije se ništa promijenio.

— Ni vi, gospodine Chapdelaine. Vaša kćerka, to je nešto drugo; ona se promjenila; ali ja bih je smjesta bio prepoznao.

Oni su doduše jučer popodne bili u Saint-Michel-de-Mistassini; ali kad je Marija iza sedam godina opet ugledala ovog momka i čula izgovoriti njegovo ime, to je u nje probudilo mnogo jače i tačnije uspomene nego njen jučeranji pohod i što je vidjela: veliki drveni most, natkriven, crveno oličen, nalik po malo na kakovu Nojevu lađu čudnovate duljine, obje obale, koje se uzdizahu gotovo neposredno uz visoke brežuljke, stari manastir što se

JOSO BUŽAN: »KRAVARICE«.

zgurio između rijeke i početka slaza, voda, koja se bijelila, koja je kipjela i bacala s visine dolje kao po kakvom golemom stubištu.

— François Paradis!... Dabome, oče, da se sjećam François Paradisa.

Time obradovan François stade odgovarati na pitanja, koja je otac Chapdelaine na nj malo prije upravio:

— Ne, gospodine Chapdelaine, ja nijesam ostao na zemlji. Kad je otac umr'o, ja sam sve prodao, i odonda sam gotovo uvijek radio u šumi, lovio ili pak trgovao s divljacima s velikog jezera u Mistassiniu ili iz Revière-aux-Foins. Isto tako sam bio dvije godine na Labradoru.

Pritom negovo oko i opet skrene od Samuela Chapdelainea na Mariju, koja čedno otkrenu svoj pogled.

— Hoćete l još danas uz vodu? upta François.

— Da, odmah iza večere.

— Drago mi je, što sam vas vidio, jer ću pokraj

vas proći gore uz vodu za dvije do tri nedjelje, čim nestane leda. Ja sam ovdje s Belgijancima, koji hoće kupiti krzna od divljaka, i krenut ćemo uz vodu, čim bude bistra, i ako kraj vaše zemlje budemo prolazili, doći ću bdjeti k vama jedno veče.

— Tako je, tako, François; čekat ćemo te.

Johe se redale uz rijeku Peribonku poput kakog dugačkog gustog grma. Ali njihovo golo granje nije moglo da sakrinje strmi pad obale, golemu ravnicu zamrzle vode i prikrajak tamne šume, koja se usko priljubila uz drugu obalu, tako te između gustog pustog velikog drveća, koje bijaše usporavno, i gole puste zamrzle vode nije bilo vidjeti do nekoliko uzanih polja, često još posijanih panjevima, i doista tako uskih, te se činilo, da će se ugušiti pod teretom divlje zemlje.

Ali Marija Chapdelaine, koja je sve te stvari samo rastrešenim okom promatrala, nije u tom vidjela ništa tužno ni strašno. Ona je poznavala od listopada do svibnja samo ovakovu prirodu ili pače još pustiju i tužniju, i tužnije krajeve od ovoga, još udaljenije od kuća i polja; pače joj se sve, što je okruživalo ovog jutra iznenada učini blažim, i kao da je u sve prodrlo neko svijetlo okrepe, nešto dragocjeno i dobro, čemu se odsada mogla nadati. Proljeće se valjda približuje... ili možda koji drugi razlog veselju, koje k njoj dolazi, a da mu za ime ne zna.

Samuel Chapdelaine l Marija pođoše večerati sa svojom rođakom Azalmom Larouche, kod koje bijahu prenoćili. Bili su sami sa svojom rođakom, udovom več od više godina, i starim Nazaire Laroucheom, njenim šurjakom. Azalma bijaše velika ravna žena, neodređena dječjeg profila, govoraše vrlo brzo i gotovo neprestano, pored svega toga, što je pripravljala u kuhinji večeru. Od časa do časa ona bi se zaustavila i sjela nasuprot svojih gostiju, ne toliko, da se otpočine već da onome, što je htjela da reče, dade osobitu važnost; ali gotovo odmah zatim ona je morala obratiti pažnju na koje jelo, da ga posoli, ili na tanjure, da ih na stolu poredi, i onda je nastavljala svoj monolog uz buku posuđa i tava.

Juha od graška bila je međutim zgotovljena i servirana. Oba su čovjeka uz jelo razgovarali o svojoj zemlji, koliko je obrađena, i o ledu, kakav je u proljeće.

— Vi ćete preći večeras led, reče Nazaire Larouche, ali baš s nuždom, jer ja računam, da ćete ga poprilici posljednji preći. Struja je ispod pada jaka, a već je tri dana padala kiša.

— Svi kažu, da će led još dugo trajati, reče njegova šurjakinja. Spavajte noćas još ovdje oboje, pa će doći momci iz sela bdjeti amo za večerom. I pravo je, da se Marija još malo zabavlja, prije nego što je odvedete tamo gore u šumu.

— Dosta se nazabavljala u Saint-Primeu, gdje je gotovo svake večeri bilo posijelo uz igru i pjevanje. Hvala vam lijepa, ali ja ću odmah za večerom zapreći da stignemo tamo dolje na vrijeme.

(Nastavit će se.)

PROŠLOST I BUDUĆNOST POEZIJE

Napisao STJEPAN ILIJIĆ.

FRAGMENTI primitivne poezije sižu čak u prahistoriju naroda, te su nam se donekle sačuvali samo po tradiciji i po nekim osamljenim spomenicima, iz kojih se razabire, da je u njima uopće iskra poezije nesamo uvijek živjela, već se s njima i rađala. Poezija se javljala uvijek, kad bi se po spoljašnom ili unutarnjem podražaju čovječja duša ganula i raspoložila, da dade oduška onoj intimnoj sili čuvstava, koja su je u stanovitom momentu neodoljivo poticali, da se objavi bilo u formi riječi ili umjetničkog djela. Ti prvi poticaji bili su primitivne naravi, ali zato su baš originalni kao čisti i nepatvoreni izvor prirode, kao odjek onih tajanstvenih glasova, koje je čovjek instinktivno osjećao ne shvačajući im često zamašaja ni dubljega smisla. Oni su izbajali odasvuda: iz šuma vjetra u šikarju, iz čarlijanja ptica u šumi, iz zavijanja oluje u pustinji, iz bljeska gromova i tutnjave mora, iz drhtaja zvjezdanog neba i t. d. Oni su podrhtavali u šarenilu poljskog cvijeća, u dražesti prvoga pomola populjaka na grani, u poljubcu pramaljetnog sunca, u procvatu života, koji se posvuda javljao, u raskošju svijetla, koje je opčaravalo sve i svakoga, u jednu riječ u svim onim veličanstvenim prizorima djevičanske prirode, koja je posvuda prosipala neobuzdanom stvaralačkom snagom uvijek svježe zametke novog života.

Iz toga veličajnog kaosa dopirao je do čovjekove duše samo odraz, nejasna naime slika ljepote, koja ga je opčaravala, razvijala i jačala u njemu osjećajnu moć podržavajući fantaziju, dok ga je neka unutarnja sila gonila, da sve te dojmove objavi u nekoj stanovitoj formi. Tako se rađala umjetnost, koja se javljala sad strastvenim ili za-

nosnim izlijevom poletne riječi, sad u smjeloj zamisli djela ocrtana ili uklesana u mramoru, sad u herojskom zanosu kojeg velikog podviga, sad konačno u prikazivanju intimnih konflikata ljudske psihe u borbi sa životnom zbiljom. Ti su intimni izlijevi ljudske duše u daljnjem razvoju vremena preuzeli i svoju određenu formu, koja se ispoljavala u raznim oblicima već prama snazi podražaja, koji su ih poticali.

Neki tvrde, da je epska forma najstarija vrsta poezije, i obrazlažu svoju tvrdnju time, što je osjećaj umjetnički uopće, napose pak onaj pjesničkog stvaranja, prvobitno izbio iz snažnog podražaja prirodnih pojava na ljudsku dušu, koja je onda osjetila potrebu, da odjek tih pojava objavi, kušajući dakle, da ih na neki način ilustrira zanosnom riječi.

Drugi su pak protivnog mišljenja i tvrde, da se poezija rodila sa čovjekom i da je već zapažamo u prvom plaču djeteta, kad se rađa na svijet, u prvom njegovom posmjehu, kad se u njemu pojavi prvobitni osjećaji svijesti o stvarima, koje ga okružuju, kad se dakle stane radovati životu.

Premda dakle, kako smo već spomenuli, prvi izgledi primitivne poezije sižu u prahistoriju čovječanstva, ipak je utvrđeno, da se ona javljala, kad je čovjek bio već dospio do jednog relativno višeg stepena kulture. Po izvještajima putopisaca, koji su obišli neke od najudaljenijih ostrva Tihog oceana, gdje neka plemena još danas živu najprimitivnijim načinom, hraneći se isključivo divljači i ribom, nema tragova poetskom shvaćanju uopće bar u spoljašnoj formi, a kod drugih plemena, koja su bliže kopnu, naišli su na očite tragove poetskog shvaćanja i izražaja u kratkim i monotonim pjesmama, koje pjevaju povodom zajedničkih plesova uz pratnju primitivnih monokordnih instrumenata. Te su pjesme pretežno lirskog sadržaja potaknute od vječnog i nepresušnog izvora poezije, naime od ljubavi.

Da, ljubav ma u kojoj se formi pojavljala, nalazi izražaja u poeziji, jer je ona već sama po sebi poezija, t. j. neko dublje duševno ganuće, koje uvijek ište oduška i u zanosnoj riječi.

Naravno tijekom vremena i poezija kao umjetničko stvaranje našla je svoje stanovite oblike već prema svom sadržaju, no i pored toga njezin substrakt ostao je uvijek isti — a njezina podjela na lirsko, epsko i dramsko pjesništvo, samo je prividne prirode, jer sve te različite forme potiču iz jedinstvenog izvora.

I poezija, kao i ostale umjetničke umotvorine, prevalila je u raznim vremenskim perijodama i različite krize, te se katkad jače, katkad slabije javljala, već prema stvaralačkoj snazi pjesničke intuicije pojedinih umjetnika.

Malo je djela umjetničke poezije, koja su odoljela razornom utjecaju vremena, no baš nam preostala djela svjedoče, da je prava i istinska poezija vječno mlada i svježa. Isto se može kazati i o narodnoj poeziji uopće, koju vrijeme nije zatrpalo ni ugaslo, jer u njoj uvijek kuca živo ljudsko srce, koje ju je oživjelo nepresušnim vrelom misli i osjećaja.

Čim je ljudski duh dublje sizao u tajne prirode i života, tim mu se rastvaralo i širilo obzorje misli i osjećaja nalazeći novih izvora poezije i umjetnosti uopće i tim je naravno i ona preuzela univerzalniji karakter, zahvatajući u svom opsegu sve životne pojave

Kad je struja strogo materijalističkog shvaćanja nekud polovicom XIX. vijeka bila zahvatila gotovo sve grane znanja i umjeća, mnogi su naviještali posvemašnji bankrot peozije, pače i pjevali joj samrtno opijelo. Međutim nešto docnije, baš iz konačnog sveopćeg uvjerenja, da znanost ne može da riješi sve tajne prirode, a da ne uzme u obzir i one misterijozne sile, koje nevidljivo upravljaju prirodom i ljudskim žívitom, poezija je zauzela sve više maha razgaljujući nove vidike poletu fantazije. Naravno da su u tom traganju novih oblika i izvora poetskom stvaranju, mnogi zabasali i zastranili, želeći da izbiju iskru baš ondje, gdje je vrelo usahlo, ili gdje ga uopće nije bilo, i tako su nikle razne »pjesničke škole«, koje čak od tako zvanog »marinizma«, koji se pojavio u Italiji u XVII. vijeku do današnjeg »zenitizma« niz su jalovnih pokušaja, iz kojih nije vrcnula nikakova iskra, koja bi bila kadra da izvabi plamen prave poezije.

Mi odobravamo svaki pokušaj, kojemu je svrha usavršavanje forme, traganje za novim vidicima i izvorima poetskog nadahnuća, ali ti pokušaji moraju biti zadojeni višim ciljevima i iskrenošću osjećaja, glavnim dakle uvjetima svakog umjetničkog stvaranja

Uvjereni smo, da dojakošnje forme ne dostaju, da obuhvate široki pojam, koji danas imamo o poeziji, da naime vezanim slogom ne možemo da sustavimo sve misli i osjećaje, koje kao neobuzdana bujica ključaju u duši savremene generacije, te da je nužno potražiti nove oblike, kako da što slobodnije izrazimo dojmove, koje nam udahnjuje novi duh vremena i golemi napredak u svim granama znanja i umjeća. Osobito danas u doba aeroplana, bežičnih brzojava i telefona, automobila i drugih krilatih pokretala, koji podražuju

ljudsku fantaziju i razmahuju njegovu neograničenu čežnju i strast za ubrzanim napretkom, potrebno je, da i poezija zagrabi punom dušom u nov život i čarobnom svojom snagom oživi i osvijetli nove slike i prizore, koje mi sada tek naziremo.

Široko, nedogledno se dakle polje razgaljuje novim pjesnicima budućnosti, koji će u mukotrpnom i ustrajnom radu čovječanstva za rješavanje svjetskih i svemirskih problema, naći sjegurno novih pobuda i putova za objavljenje svojih ideala pomoću krilate riječi, koja će vječito odzvanjati u formi istinske poezije, ma u kojem se obliku ona pojavila, pošto je i ona kao i priroda, iz koje se rađa, neugasiva i vječna.

Završujemo ovaj kratki prikaz o prošlosti i budućnosti poezije sljedećim skulpturnim stihovima:

Les dieux eux — mêmes meurent,
Mais les vers souverains
Demeurent
Plus fort que les airains!

NOVA SLIKA ATOMA

Napisao DR. OTON KUČERA.

(Nastavak)

II.

AD smo se uvjerili u kemiji o opravdanosti mišljenja, da tvarna tjelesa nisu jedna neprekidna, suvisla cjelina, kako nam kazuju oko i opip, nego da su skupovi (agregati) molekula i atoma među sobom rastavljenih postao je čovjek umnik smioniji. Tražio je i drugih iskustvenih potvrda tomu mišljenju. I našao ih je, a dala mu ih je druga grana prirodne nauke — fizika. I o tom će ovdje biti govora.

No nadasve ga dražilo jedno pitanje: Premda su molekuli i atomi tako sitne drobnice tvari, da ih ni najsavršeniji mikroskop ne će nikada direktno pokazati, da ih ni najosjetljivije naše vage, sve da postanu milijun puta osjetljivije, nego što su danas, ne bi mogle vagati, ne bi li se možda ipak, nekako okolišajući, mogli dovinuti spoznaji, *koliki* su ti atomi i molekuli, kako su *teški* u gramima, *koliki* su im razmaci, *koliko* ih je u jednom kubičnom centimetru (1 cm^3)? Zaista smjela pitanja, kad se sjetiš skrajnje sićušnosti tih nedjeljivih posljednih, i nevidljivih kamenčića, od kojih priroda gradi sva tjelesa. Pa ako baš i ne uspijemo u tom, da izmjerimo točno sve te dimenzije i težine, možda bismo se bar toliko mogli primaknuti istini, da znamo otprilike reći, u koji *red* veličine idu — ta i to bi bio već znatan korak naprijed u prodiranju k nevidljivom tvarnom svijetu.

I doista je fizika pokazala put k tomu smjelomu cilju. Toliko je zanimljiv, da ćemo ga ovdje ocrtati.

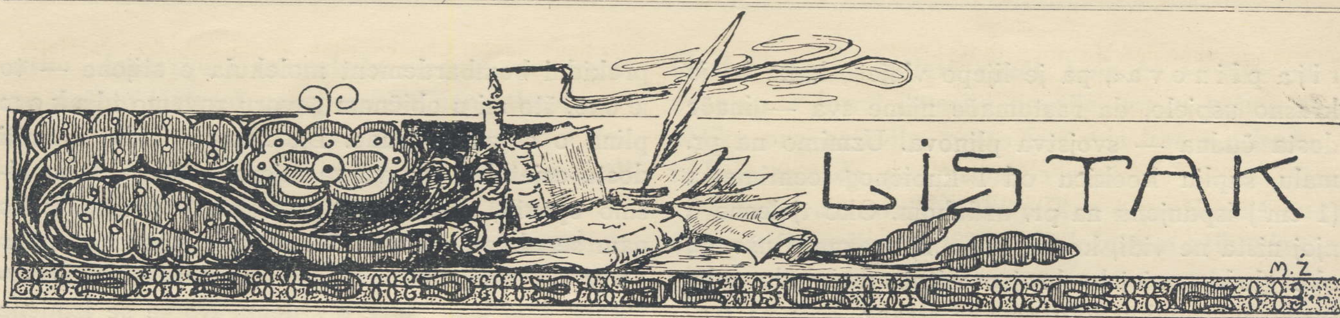
Svaka se tvar može javljati kao čvrsto tijelo, kao tekućina i kao plin (para). Nema sumnje, da su molekuli, kada je tijelo u tekućem i čvrstom stanju jedan drugomu kudikamo bliži, nego kad je tijelo u plinovitom stanju; u prvom slučaju oni svoj prostor mnogo gušće ispunjaju, nego u drugom. To pokazuje već mnogo veća *gustoća* svake tvari, kad je u tekućem ili čvrstom stanju (n apr. kisik kao plin ima kod tlaka atmosfere gustoću 0.00143, a koa tekućina 1:249). Razmaci molekulâ u plinovitu su stanju mnogo veći, nego u tekućem i čvrstom, pa im je i sloboda gibanja mnogo veća. Još se bolje očituje ta razlika u ovom: čvrsto tijelo i tekućina zaprema stalan obujam, svaka pak zadana množina plina može da zapremi svaki i najveći obujam (rastezljivost plinova). Kad mu je obujam veoma velik, veoma su mu veliki i razmaci molekula. Svaki se plin opet razmjerno lako može stisnuti na veoma malen obujam, pa mu se i prema tomu razmaci molekula sve više umanjuju — dok napokon kod veoma velikoga tlaka uz određene prilike ne prijeđe u tekuće stanje. Zna se pak, da molekuli tijela, kada su jedan drugomu dosta blizu, izvršuju međusobno privlačne sile, koje ih i drže na okupu. Kada je tijelo u plinovitom stanju, tih privlačnih sila radi velikih razmaka molekulâ gotovo posvema nestane. Kako bi rastumačila osobita svojstva plinova uzima fizika, da pojedini molekuli nisu na miru, nego da su uvijek, pa bio plin i zatvoren sa svih strana u posudi, u veoma *živahnu gibanju*. To da je gibanje njihovo upravno i jednolično, jer nema privlačnih sila, koje bi ga ubržavale: svaki molekul leti jednoliko pravcem, dok ne udari o kakvu zapreku, a ta je ili stijena posude ili drugi molekul, od kojega se odbije, pa krene drugim smjerom a i drugom brzinom, dok se opet ne srazi s kojim molekulom. Imali bismo po tom mišljenju fizičara u neku ruku pojave slične onima kod kugla na biljaru. Plin je po tom roj nebrojenih, vanredno sitnih, nevidljivih molekula, dosta sličan roju mušica ili pčela, koje posve nepravilno na sve strane lete. Tomu svomu mišljenju daju fizičari ime »*kinetična teo-*

rija plinova«, pa je lijepo vidjeti, kako im je krasno uspjelo, da rastumače njime sva — inače dosta čudna — svojstva plinova. Uzmimo na pr. malu, šuplju kockicu od 1 kubičnog centimetra (1 cm³) ispunjenu na pr. uzduhom. Oko tjelesno u njoj ništa ne vidi, kocka je za nj prazna. Duševno oko gleda u njoj bezbroj presitnih molekula, gdje posve nepravilno lete na sve strane, gdje se srazuju među sobom i udaraju o stijene kocke; neprekidni bombardement molekula o stijene — to je ono, što mi u običnom govoru zovemo tlakom plina o stijene posude. Da nam je kako izumiti dosta osjetljivu spravu za mjerenje tlaka, lako bismo opazili, da on nije stalne veličine, kako nam se ukazuje kod naših običnih mjerenja, nego da je čas veći, čas manji prema broju i brzini molekula, koji baš udare o stijenu. No te se izmjene zbivaju tako brzo, da ih dosada izgrađeni instrumenti ne odaju; oni tek pokazuju stalan srednji tlak plina o stijenu posude. Poznato je, kako taj tlak jako raste, ako se plin stlači na što manji obujam: taj tlak zna i posudu razmrskati. Po istaknutom mišljenju o plinovima mora da bude tako: što više molekula u zadanu prostoru t. j. što veća gustoća plina, to ih više udara o stijene, to veći tlak na stijenu. Ali valja još nešto uočiti. Što je veća brzina pojedinim molekulima, to će ih više u svakoj sekundi udarati o stijenu, dakle to veći i tlak plina na stijenu. O broju i brzini molekula dakle ovisi stalni tlak plina o stijenu, a taj naši insrtumenti mogu da mjere velikim stupnjem točnosti, kao što i gustoću plina. No i obrnuti je zaključak opravdan: mjereći tlak i gustoću plina moći ćemo zaključivati o broju i brzini molekula u zadanom obujmu od 1 cm³. Broj molekula u njem ostaje jednak, ali brzina pojedinih molekula u istom će času biti zastalno veoma različna, možemo gotovo reći: bit će svih brzina od nule do neizmjerno velikih, ali spomenute skrajnosti brzinâ nisu nimalo vjerojatne, prevladat će u zbilji neka brzina između tih krajnosti.

JOSO BUŽAN: »SAJAM U ČUČERJU«.

(Nastavit će se.)

NAŠE SLIKE

Joso Bužan. Po svojim umjetničkim tvorevinama stoji Bužan u redovima onih hrvatskih slikara, koji se u svojim radovima ističu specijalno narodnim obilježjem.

Taj narodni okvir, u kojem se njegovo umjetničko stvaranje kreće, postavio si Bužan sam svojim geslom: »U mome narodu moj život, za moj narod moj rad!«

I doista, gledajući i promatrajući, što je sve stvorio unutar 25 godina svoga umjetničkog rada, moramo konstatovati, da je naš Joso — tako ga obična nazivaju njegovi brojni znanci iz sviju hrvatskih krajeva — narodni eminentno hrvatski slikar.

Iznoseći tipove hrvatskih seljaka i seljakinja i razne prizore iz hrvatskog pučkog života tamo iz ravne Slavonije, pitomog Zagorja, plodnog Turopolja, kršne Like i Banovine, pa zagrebačke okolice — Bužan ih iznosi ne samo po gledanju vjerno nego i po osjećaju iskreno i prirodno.

Do vještine takova prikazivanja ne dolazi se tako lako i brzo!

Bužan je to postigao svojim mnogogodišnjim ustrajnim i marljivim radom!

U svojim slikama, risarijama i crtežima barata Bužan najvećom lakoćom kistom, kredom, olovkom i perom, a ono, što očima svojim promatra i u duši svojoj proživljuje, stavlja na platno i papir suverenim mirom u blistavim i šarolikim bojama.

On umije da tehnički savršeno vlada materijalom u kojemu nam reproducira podražaje svoje fantazije.

Dva njegova sjajna svojstva, kojima se odlikuje naime kao vrstan crtač i vanredan portretista — omogućuju mu, da nam u svojim slikama iznosi istinski prikazanu naivnu jedrinu i životnu radost našeg seljačkog svijeta.

Birajući iz bujnog narodnog života sujete svojim kompozicijama, Bužan je nehotice po vremenu prešao i na prikazivanje ciganskoga svijeta, koji je s našim seljačkim svijetom u neprekidnom živome kontaktu. I tako je Bužan počeo pored seljaka i seljakinja prikazivati i cigane i ciganke u društvu sa seljacima i seljakinjama, a malo pomalo same cigane i ciganke. To je posljednja faza Bužanova umjetnikovanja, u kojoj se on hrvatskoj javnosti prikazao prigodom svoje »Izložbe narodnih slika«, koju je upriličio u svom stanu uoči božićnih blagdana.

S te interesantne i lijepe izložbe, donosimo u ovome broju nekoliko reprodukcija izloženih slika.

Bužan je tom izložbom dokazao, da je u naponu svoga umjetničkog stvaranja, u kojem nam se prikazuje kao izvrstan potrtretista i vanredan posmatrač hrvatskog seljačkog svijeta i dobar poznavalac ciganskog — čergaškog života.

KNJIŽEVNOST

Izdanja Matice Hrvatske za god. 1920. Minuli je rat morao da ostavi dubokih brazgotina i na bujnome obličju naše lijepe knjige. Novi životni vidici, silne socijalne opreke, jake promjene i u sadržaju i u obliku života, kako se već tijekom rata počeo javljati, odrazili su se i na umjetničkome belestrističkom stvaranju. Prvo klonulost, a onda nesigurnost dvije su, reći bi, glavne oznake i naše književne produkcije. Obadvije se jasno očituju i kod naše Matice. Za g. 1920. izdala je među redovitim izdanjima dvije knjige: Krleža, Tri kavalira gospođice Melanije, i Dostojevskij, Selo Stepančikovo, u prijevodu J. Pasarića, dok se među izvanrednim izdanjima za ovu godinu nalazi — šest različitih knjiga. Ne ispitujući za razloge, koji su Maticu vodili, da nas je među redovitim izdanjima obdarila samo sa dvije knjige, što napokon za samu vrijednost svih rečenih izdanja ne mora biti od odlučne važnosti, istaći nam je, da Krležina Tri kavalira, a to nam je jedina među njima domaća stvar, ne će u pogdjekojem obziru zadovoljiti sva naša očekivanja, s kojima susrećemo izdanja naše Matice. Prebujna, mjestimice pustolovna romantika, psihološke nekoje nemogućnosti, predrastična pogdjegdje mjesta u izražavanju i isticanju diskretnijih momenata — brutalno je cinički govoriti u lijepoj knjizi o »predujmu« kao indiskreciji djevojačke posrnulosti — hotimično, umjetno oponašanje i idealističkih i naturalističkih pisaca, da o stilu i ne govorimo, — sve su to znaci, da spisateljska vrsnoća našega pisca treba još mnogo vlastite, individualne obrazovanosti i razvitka. Zato je trebalo pričekati, da se talenat razvije, jer ovako stoji pred pogibli, da prenaglo sazrije i da propadne. Matica će Hrvatska kupeći oko sebe i mlađe pisce morati svakako s nužnim oprezom u korist samih pisaca i naše lijepe knjige nastojati, da nam podaje svagda dobro i zdravo štivo.

»Zabavna biblioteka«. Urednik »Zabavne biblioteke« dr. Andrić iznio je u božićnom broju »Jutarnjega lista«, prigodom desetgodišnjice »Z. B.«, mali i zanimljivi historijat postanka i razvitka te biblioteke. Iz njega saznajemo, da su temelji njezini udareni pri čašici »bermeta« kod Mandalice prije deset godina. Danas vidimo da je taj pothvat uvelike prevršio nade skromnih njegovih pokretača. Dabome da je tome uspjehu najviše doprinio dr. Andrić, taj književni sladokusac i poznavalac naših književnih prilika svojim smjelim zahvatom u stvar, koja je mnogome često puta zadala trista jada. Danas imamo pred sobom eto već 314. broj te biblioteke. — Zaista kolosalan uspjeh, kad se sjetimo naših prilika u književnom pogledu prije deset godina. Dr. Andrić ogledao se za literarnim djelima svih europskih naroda, pa ih je donio u svojoj biblioteci i na taj način upoznao našu publiku sa savremenim europskim piscima i njihovim djelima. Kad znamo, kako je kod nas teško probiti led kod takovih poslova, o čemu nas uostalom uvjerava i

sam Andrić, moramo mu zbilja biti zahvalni, da je učinio »Zabavnu biblioteku« potrebom naše čitalačke publike. — Obodren tim uspjehom, pošao je ove godine i dalje, pa je otpočeo izdavati »Djevojačku knjigu«. O svrsi te knjige govori on u uvodu romana: »Magali« od gđe M. Delly, ovo: »U ovoj seriji bezazlene knjige naći će roditelji i njihova odrasla djeca nesamo zabavu, nego i utočište, okrepu, tračak sunca, koji će ih ogrijati. Čitat će ih svi oni, koji su očuvali lijepu dušu i koji žele, da ju još više uljepšaju.«

Osim djevojačke knjige izdao je on u svojoj biblioteci na nagovor g. Iblera i prvu omladinsku knjigu sa željom »da se izbjegne apsolutnoj nerealnosti, kojom obiluju mnoge priče za djecu, pa da se ne odaljuju od realnog života i da bi što više ostajala u svezi s naučnom istinom«. Zadovoljavajući to mišljenje g. Iblera, na koje ćemo se mi još bezuvjetno osvrnuti zastupajući drugo mišljenje, izdao je dr. Andrić Ewaldovo: »Tiho jezero«.

Nadamo se, da će i ova najnovija zamisao dra. Andrića oko izdavanja djevojačke i omladinske knjige potpuno uspjeti, pa će na taj način i opet biti ispunjena jedna praznina, koja se i te kako osjećala kod nas.

Donoseći »Vijenac« ovaj kratki i u krupnim crtama izneseni prikaz, učinio je prvi korak da se oduži pokretaču Z. B. o njezinoj desetgodišnjici za njegovo djelovanje na polju popularizíranja strane knjige. U narednim brojevima osvrnut će se »Vijenac« nešto podrobnije na pojedina najnovija izdanja »Zabavne biblioteke«.

Pregled povijesti hrvatske muzike. Djelo, koje su svi naši intelektualci davno željeli i dugo uzalud očekivali, osobitim je trudom izrađeno perom jednoga od agilnih naših muzičara, poznata i kao skladatelja i kao muzikologa. Dr. Božidar Širola je ovom za naše prilike opsežnom knjigom (s nešto ilustracija i notnih priloga), kako sam ističe, dao upravo pregled svih važnih faktora i činjenica u razvoju glazbe u Hrvata od početaka — u prvom redu crkvenih — do kojih možemo segnuti, pa do danas. Ličnosti, udruženja, opća društvena nastojanja i pokreti naši u području muzičke kulture, naše izvorne snage i strani jaki utjecaji bilo u neiscrpnu i još posve neotkrivenu bogatstvu naše pučke muzike bilo u umjetnoj muzici različnih perioda nižu se tu u pet poglavlja prikazani jasno i za obrazovanijega čitaoca razumljivo. Počinje se prikazivanje zanimljivim i ne posve istraženim periodom naše glazbe u doba prije ilirskoga preporoda, naročito u starije vrijeme 15. i 16. stoljeća obasežući naše kulturne vodiče onoga vremena: Dalmaciju i zapadnu Hrvatsku. Poglavlje o ilirskim glazbenim nastojanjima, što iza ovoga slijedi, bit će bez sumnje jedno od najprivlačnijih u ovoj knjizi za svakoga našega obrazovana čovjeka, pogotovu za onoga, koji nije imao prilike da čita lijepo i sočno pisana Kuhačeva djela o Lisinskom i o drugim ilirskim glazbenicima i njihovu radu, o počecima hrvatske opere i t. d. Jači zamah u razvoju hrvatske glazbe u doba poslije ilirizma, koji doduše ne donosi novih većih vrijednosti, prikazan je u pretposljednjem poglavlju, gdje su skupljeni i mnogi podaci o glazbenicima i glazbenim udruženjima toga perioda, a posljednje poglavlje zaprema u prvom redu pojedine umne ličnosti i njihov samostalan rad u doba suvremene naše muzike. Zasebno poglavlje (drugo) ovdje prvi put prikazuje na okupu neobično privlačnu hrvatsku muzičku etnografiju: instrumente, metodiku i osobine njihove pa naučni i sabirački rad u tom području. Svako poglavlje donosi svoje zanimljivosti, pa pored toga i pored namjene djela i ne treba knjizi posebne preporuke.

Vladimir Nazor: Carmen vitae. Antologija. Zagreb, Narodna knjižnica. (ćirilicom). Narodna knjižnica stavila si je za zadatak, da izdavanjem na svijet djela naših poznatijih pisaca posluži što bržem i lakšem upoznavanju južnih Slavena, pa štampa djela hrvatskih pisaca ćirilicom, a srpskih latinicom. Kao četvrta knjiga »Naših pjesnika« izišla je ovih dana na svijet zbirka — antologija — Nazorovih pjesama.

Nazorova je djela prije nekoliko godina izdao prof. B. Drechsler, pa nema sumnje, da je i to izdanje mnogo doprinijelo tome, da je Nazor postao i vrlo popularan. Pored onoga izdanja jedva bi bilo potrebno novo izdanje Nazorovih pjesama pogotovu krnje, kad izdavač ne bi imao pred očima baš spomenuti cilj.

Knjiga, koja je pred nama, ima 261 stranicu šesnaestine. Naslovni list i ilustracije pred pojedinim odsjecima izradio je prof. Joza Kljaković. Na kraju knjige dodani su »Biografski i bibliografski podaci« o Vladimiru Nazoru.

Izbor je pjesama sretan — za to nam jamči sam autor, koji je s g. Marjanovićem tekst uredio — pa su u knjigu ušle doista sve najbolje pjesme Nazorove tako, da se ta knjiga može uistinu držati pravom antologijom Nazorovom, i bez sumnje će dobro poslužiti svrsi, za koju ju je izdavač dao sastaviti.

Josip Milaković: Lijan Gabor i Mišan Cvijo. Društvo hrvat. srednjoškolskih profesora izdalo je posmrtno djelo našeg pjesnika i književnika Josipa Milakovića pod gornjim napisom u svojim izdanjima »Omladine«. To je jedna životinjska epska pjesma za djecu, u ovom izdanju bogato ilustrirana, koja će bez sumnje zadovoljiti našu najmlađu književnu publiku, jer nosi u sebi sve odlike Milakovića kao dječjeg pisca.

U ovoj nestašici domaćih dječjih knjiga doći će ona dobro i roditeljima, koji su često u neprilici, što će dati svojoj djeci, pa se nadamo, da će i ova knjiga poput Petrice Kerempuha, koju je prošle godine izdalo isto Društvo, postati ljubimica naše djece.

UMJETNOST

»Knez Igor«. »Knez Igor« je opera u četiri čina s prologom. Riječi i muziku pisao je Aleksandar Borodin. Borodin (1834.—1887.) poznat je u zapadnoj Evropi ponajviše po svojim popijevkama, izvrsnim kvartetima i simfonijskim pjesnima. Osobito je omiljela njegova »Slika sa stepa centralne Azije«; to je pjev karavane, koja se vuče nepokretnim, bezgraničnim prostorjem, pjev trom, tugaljiv, ganutljiv, tajnovit i strahotan. Taj osnovni lirski ugođaj otuđivao je Borodina mnogo kazalištu. On je sam osjećao, da može najviše dati u formama čiste muzike. Jedino je dramatsko djelo njegovo — osim onoga priloga za operu »Mlada«, što su je po namisli ravnatelja carske petrogradske opere komponirali osim njega još i Rimski-Korsakov, Cesar Kpij i Musorgski — opera »Knez Igor«. Pa i to djelo nije dovršio, ostavio ga tek skicirano. Uvertiru nigda nije napisao, već ju je A. Glazunov, koji je često čuo Borodina, dok je svirao na klaviru tu kompoziciju, napisao po svom sjećanju, dotjerao je i instrumentirao. Cijelo su djelo uredili i instrumentirali - iza autorove smrti - Rimski-Korzakov i A. Glazunov.

Sadržaj je ove opere uzet iz povijesti ruskoga naroda, dok se opirao najezdi Polovčana.

Prva izvedba ove opere bila je u subotu dne 16. prosinca prošle godine. Bila je to svečanost za sve prisutne. Nakon dugotrajnih, napornih pokusa iznijela je naša opera

ovo — po opsegu — veliko djelo, a općinstvo je pozdravilo i djelo kao i sve umjetnike, koji su u njemu sudjelovali i svojim umijećem vidno pripomogli velikom uspjehu, iskreno odobravajući uspješnom prikazivanju.

Od najsilnijeg su dojma veliki zborovi muški, ženski i mješoviti, u kojima je Borodin poput svih majstora novoruske škole znao dati potpuni izražaj svojega umijeća, izražaj čisto ruske duše. U tim je zborovima i kad pjevaju malu pjesmicu i kad nastupaju aktivno u radnju, vanredna snaga. »Knez Igor« je — gotovo bih se usmjelio reći — »zborna opera«, opera, u kojoj je narod glavno lice radnje. Pa ako ti zborovi, baš kao i oni u »Snjeguročki« ne premašuju zborove Musorgskoga u »Borisu«, dosižu ih rekao bih čitavom sadržinom i svim ustrojstvom svojim.

Izvedba je ove opere vanredno uspjela. Svi su pjevači od reda stvarali veoma mnogo. Jaroslavna (gđa. Rogovska kao gost), Igor (g. Vušković), Vladimir (g. Raičev), Končak (g. Flögel), Končakovna (gđica. Pospišil-Ivanova), Eroška i Skula (gg. Lesić i Šepec), a osobito Vladimir Galicki (g. Križaj) sve su to skladne, lijepe i uspjele kreacije. Zborovi su bili upravo vanredni. Orkestar je zdušno i pomno izrađen. Dirigent g. Baranović dokazao je ovim djelom svoje najviše umjetničke sposobnosti. O baletu je gotovo nepotrebno i govoriti, jer je slika u taboru Polovčana poznata iz predašnje sezone, kada je već svojom vrsnoćom interpretacije utvrdila i dokazala osobite umjetničke vrednote našeg baletnog zbora i njegova meštra gđice. Froman i g. Fromana. Sve u svem: uspjeh djela, a i uspjeh naše čitave operne družine.

Hrvatsko kazalište. U subotu, 30. prosinca 1922. iznesena je prvi put na našu pozornicu drama u tri čina od B. Lovrića pod naslovom »Sin«. Pred nekom ratnom pozadinom sa dobrim i zlim vođom iznosi pisac porodicu, kojoj su svi članovi nastrojeni nekom čudnom mistikom, nategnutom mjestimice do posve nejasnih apstrakcija. Sin te porodice puca kroz puškarnicu i ubije zlog vođu. A kad dođe dobri vođa, da kazni krivca, predaje se u ruke pravde njegov pobratim — više iz potajne ljubavi prema njegovoj ženi. Pravedni otac izdaje ipak sina kao krivca, i ovaj bude smrću kažnjen. Utjehom je roditeljima novorođeno im unuče. Kad bi i prema takovu sadržaju napisao pisac običnu dramu, dalo bi se s manje više razloga govoriti o pjesničkoj invenciji, o tehničkoj provedbi njezinoj, o karakteru i dosljednosti pojedinih lica, o psihološkoj opravdanosti zatajenja i otkrivanja sina kao krivca, o ljubavnom raspoloženju pobratima prema mladoj ženi i o mogućnosti utjehe roditelja nad gubitkom sina, kad im se rodi unuče. Ali kad lica u drami dolaze i odlaze s pozornice bez ikakova obrazloženja poput drvenih lutaka, kad se prijelaz iz prvoga u drugi čin izvede samovoljnom tehničkom pogrješkom, dok treći čin nema s prva dva baš nikakove stvarne, nutarnje veze, osim što je neki slijepac progledao primivši u ruke novorođeno dijete, služeći prije toga kao sredstvo, da si majka u nekoj viziji dočara pred oči sjenu ubitoga sina, i kad sva ta lica pukom deklamacijom ispunjaju sva tri čina prepuna upravo tamnom mistikom i teško zamišljenom simbolikom, onda sa zabrinutošću gledamo u budućnost naše dramatske umjetnosti. Takovi će nas pokušaji nagnati u rasprave o smislu, značenju i zadatku drame uopće, da i ne govorimo o nužnom obziru na odnošaj između općinstva i pozornice, kako je to pitanje u općenitom samo obliku nabačeno već u 1. broju ovoga lista. Deklamacije s nekim uputama o porođaju žene, pa instrukcije o napitku rođenčeta iz nabreklih materinjih dojka, strahotno drečanje žene porodilje u mukama porođaja i to na pozornici naprosto su nedopustive i skroz neestetske, pogotovo, ako same po sebi ne doprinose ništa razumijevanju i razvitku same stvari. Naša novija dramatska knjiga ne ide pravim putem, i zato ne nalazi opravdanosti za svoj opstanak na našoj pozornici. Glumci su učinili sve, što su mogli, da zadovolje i pjesnika i publiku: ova je i sama, inače rasipna sa svojim odobravanjem, taj put skoro posve s pljeskanjem zatajila, šta više bila je tako osupnuta, da nije ni znala, da je drama dovršena, te ju je ugašeno svijetlo sjetilo, da pođe kući.

BILJEŠKE

Odakle Hrvatima u jugozapadnoj Ugarskoj ime »Wasser-Kroaten?« U novije vrijeme, kad su neki naši ljudi govorili o Hrvatima, koji danas živu u jugozapadnoj Ugarskoj, iznose često svoje mišljenje, da Nijemci nazivlju danas te Hrvate Wasser Kroatima, zamijenivši u tom nazivu njihovo prvotno ime »Bosner Kroaten«, jer da su se onamo doselili ti Hrvati iz Bosne, otevši se turskomu jarmu.

Ja ne mogu nikako to mišljenje prihvatiti, i to iz ovih razloga:

1.) Bošnjaci, kad su potpali pod turski jaram (1463.), bježali su pred Turcima u susjednu Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju, a ne odmah preko tih zemalja u Ugarsku.

2.) Ogledamo li historiju jezika u pisaca tamošnjih Hrvata, počevši od prvoga tamošnjega književnika jezuite Štefana Puslabonića (1651.—1705.), pa do današnjih književnika i uporedimo li tu historiju jezika u tih pisaca s jezikom, što ga nalazimo u sačuvanim spomenicama iz sjevero-zapadne Bosne (od g. 1403.—1566.), opazit ćemo, da se dijelektično dosta među sobom razlikuju, premda su jedni i drugi književni spomenici napisani čakavskim dijalektom. Držim, da je dijalekat, kojim danas govore ti Hrvati, baš uglavnom dijalekat, što su ga donijeli iz stare svoje domovine.

3.) Bježanje Hrvata u jugozapadnu Ugarsku počelo je istom poslije nesretne mohačke bitke (1526.), kad je bila i Slavonija od Turaka pregažena. Glavni dio tih hrvatskih doseljenika u Ugarsku bit će iz Slavonije, južnih krajeva bjelovarsko-križevačke, zagrebačke, modruško-riječke i nešto iz ličko-krbavske županije, a mnogo manji dio iz sjevero-istočne Bosne. Budući da je većina tih hrvatskih doseljenika obitavala u domovini u Posavini, Podravini, Pokuplju, Podunavlju i uz rijeku Koranu, te njihovih pritoka, zvali su te Hrvate po svoj prilici već u domovini Hrvatima uz vode ili rijeke općenito, a posebice Posavcima, Podravcima, Podunavcima, Pokupcima i t. d. za razliku od Hrvata zagoraca, gorana (iz gorskoga kotara) i primoraca, a to im je ime ostalo i u novoj domovini, te su ih i Nijemci prozvali i Wasser-Kroatima.

4.) Uporedimo li dijalekat pomenutih ugarskih Hrvata s dijalektom sačuvanih spomenika iz onih krajeva, za koje ja tvrdim, da su se iz njih iselili, uvjerit ćemo se, da su ti dijalekti mnogo sličniji no dijalekat bosanskih Hrvata (15. i 16. v.) dijalektu pomenutih ugarskih Hrvata.

Kako su naši dijalekti još uvijek slabo proučeni i kako nije ni jezik pomenutih ugarskih Hrvata naučno utvrđen, držim, da je vrlo smiona tvrdnja onih ljudi, koji u njemačkom nazivu tih Hrvata »Wasser Kroaten« vide prvotno njihovo me »Bosner Kroaten«.

R. Strohal.

Izdavači i vlasnici: Dragutin Nemet i drugovi.

Tisak »Tipografije« d. d., Zagreb.

Poslovnica
Radnički
Dol br. 22

Radiona
Pejačevićev
trg br. 7

Preuzima uvadjanje električne rasvjete, kućnih zvonila, telefona, inštalacije mlinova, te uredjaja vlastitih pogona i prenosa sile. — Popravlja sve vrsti elektromotora i inih električnih aparata itd.

Zahtijevajte cjenik

kosmetičkih preparata za njegu i poljepšavanje lica, finih sapuna, pudera, parfuma i kremova iz:

Nobilior-

Drogerije, Zagreb, Ilica 34

ŠEŠIRE

i

KRZNO

prodaje najjeftinije

IGNATZ HAHN

ZAGREB, ILICA 54

12

INDUSTRIJA ŽELJEZNE ROBE D. D.

ZMAJ

ZAGREB

Petrinjska ulica 3
Telefon 7-43

Proizvodi: svakovrsno željezno pokućtvo, peći, štednjake i dijelove istih, tačke, želj. prozore, stube, ograde kao i raznu drugu željeznu robu. Cijene vrlo umjerene, a izvedba solidna i brza. 24

HUGO FLESCH, ZAGREB

ILICA BROJ 49

preporuča svoje bogato skladište svakovrsnog

muškog i dječjeg rublja

uz umjerene cijene i solidnu podvorbu.

12

Linija „Bijela Zvijezda"

Koncesionirana u kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca

Glavno zastupstvo Zagreb, Trg I. br. 15.
Pošt. pretinac broj 186, Telefon br. 42, Brzojav „Oceanic"

Podružnice: Beograd Karadjordjeva ul. br. 95.
Ljubljana Kolodvorska ul. 41 A, Bitolj, Kiriacou & Hadjicosta.

Najveće parobrodarsko društvo na svijetu. Najbrža i najkraća veza u sve prekooceanske krajeve. Parobrod **„Majestic"** 56.551 tona (najveći putnički parobrod na svijetu), **„Olympic"** 46.439 tona, **„Homeric"** 34.092 tona. — Najmoderniji uredjaj. -- Smještaj svijuh putnika, dakle i trećega razreda u kabinama.

U Sjedinjene države sjeverne Amerike za 5 i pol dana preko mora. U Kanadu za 4 dana preko otvorenog mora.

Obavjesti i upute daju se besplatno.

Tisak »Tipografija« d. d., Zagreb.